

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Lastenkokousten kehittäminen Metsäapilassa

Jukka Siltala

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma (210 op)

Marraskuu / 2016

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Koulutusohjelman nimi

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Jukka Siltala	Sivumäärä 40 ja 4 liitesivua
Työn nimi Lastenkokousten kehittäminen Metsäapilassa	
Ohjaava(t) opettaja(t) Heli Eischer	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Puolenhehtaarin Metsä Oy	
Tiivistelmä <p>Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää pysyvä lastenkokouskäytäntö pienryhmäkodin arkeen. Opinnäytetyö toteutui lastensuojelupalveluita tarjoavan yrityksen, Puolenhehtaarin Metsä Oy:n, pienryhmäkoti Metsäapilassa. Opinnäytetyö toteutui yhteistyössä Metsäapilan henkilökunnan ja lasten kanssa. Tarkoituksena oli myös osallistaa lapsia kokouksiin lapsilähtöisesti, opastaa ja ohjata kokouskäytännöissä sekä rohkaista ottamaan asioita esille yhteisössä. Tavoitteena henkilökunnalle oli harjaantua lisää kohtaamaan lapsi arvostavasti ja lapsilähtöisesti.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä. Opinnäytetyön produkti oli lastenkokoukset. Niihin osallistui paikalla olleet lapset ja henkilökunnan jäsenet. Näistä lastenkokouksista kertyi aineistoa opinnäytetyön raporttiin havainnoimalla, tutkimuspäiväkirjaa pitämällä sekä henkilökunnan ja lasten kanssa käytyjä keskusteluja dokumentoimalla.</p> <p>Prosessin aikana Metsäapilan lastenkokoukset kehittyivät lapsilähtöisemmiksi, toimivimmiksi ja juurtuivat osaksi arkea. Lapset saivat positiivisia kokemuksia kokousten pitämisistä sekä mielipiteidensä ilmaisusta. Lapset oppivat myös mitä asioita voi ottaa esille lastenkokouksissa ja mitkä asiat ovat yksityisemmin keskusteltavissa. Yhteistyö kehittämistyössä lasten ja aikuisten välillä loi kokoukset paremmin palvelemaan sekä lapsia että aikuisia. Arvostava ja toista kunnioittava keskustelukulttuuri lasten kokouksissa siirtyi myös muuhun arjen toimintaympäristöön.</p> <p>Kehittämistyö vastasi työelämälähtöiseen tarpeeseen kehittää lastenkokouksia. Lasten kokouksia tulee jatkossakin säännöllisesti tarkastella yhteistyössä lasten kanssa. Päävastuu lastenkokousten toimivuudesta on edelleen aikuisilla. Aikuisten asenteet lasten kokouksen merkitykselle arjessa muuttuivat, joten tahtoa toiminnan jatkumiselle on. Tahdon lisäksi jatkuvuus vaatii työntekijöiden välistä reflektointia ja suunnittelua. Opinnäytetyön pohjalta on tarkoitus perehdyttää myös yrityksen toisen pienryhmäkodin jäsenet uudistamaan lastenkokouskäytäntöjä. Toivottavasti myös muut vastaavat paikat rohkaistuvat tarkastelemaan omia lastenkokouskäytäntöjään tämän opinnäytetyön tiimoilta.</p>	
Asiasanat lastensuojelu, osallisuus, kohtaaminen, yhteisöllisyys, lapsilähtöisyys, arvostus	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Name of the Degree Programme

ABSTRACT

Author Jukka Siltala	Number of Pages 40+4
Title Developing children`s meeting in Metsäapila	
Supervisor(s) Heli Eischer	
Subscriber and/or Mentor Puolenhehtaarin Metsä Oy	
Abstract <p>The target of this thesis was to develop a permanent children`s meeting procedures to be integrated to the everyday life of a small group home. The thesis was conducted at "Metsäapila", a small group home of "Puolenhehtaarin Metsä" Ltd that offers child protecting services. The thesis was conducted in co-operation with the children and the staff. The purpose was to engage the children in the meetings in a child-oriented basis, to guide and instruct in the meeting procedures and to encourage to point out issues that rose from the community. The aim in respect of the staff was to improve their skills in facing a child with respect and to act in a more child-oriented basis.</p> <p>The thesis was conducted in action research way. The focus of the thesis was production of children`s meetings. In the meetings were participated by the children and members of staff that. The analysis builds on the materials and data from these meetings in the form of observations, a research diary and documents of the interviews of the children and staff.</p> <p>During the action research process, the meetings in "Metsäapila" became more child-oriented, functional and integrated into the everyday life. The children had positive experiences of participating in meetings and voicing their opinions. The children also learned what kinds of topics could be brought up in children`s meetings and what in more private conversations. The co-operation between the children and the adults in the context of the development work improved the meetings for serving better the children and the adults. Appreciating and respecting conversation culture in children`s meetings transferred also into other everyday activities.</p> <p>The developing work responded to the need to develop the children`s meetings from workplace orientation. Children`s meeting should be examined regularly from the perspective of co-operation with the children. During the co-operation, the main responsibility of the functionality of the children`s meetings still remains with adults. The adults` opinions of the importance of children`s meetings in everyday life were changed, hence there is a demand for continuing these practices. In addition of the commitment to continue the activities, the staff need to be encouraged to further planning and reflection. The results of the thesis give means and knowledge for the members of the other small group home of the company to renew their children`s meeting processes. Hopefully also other similar places are encouraged to evaluate their children`s meeting processes on the base of this thesis.</p>	
Keywords child protection, participation, meeting, community, child-oriented	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 PIENRYHMÄKOTI OSANA LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLTOA	7
2.1 Lastensuojelun sijaishuolto	7
2.2 Pienryhmäkoti ja lapsen sijoittaminen pienryhmäkodissa	9
2.3 Lainsäädäntöä ja laatukriteereitä lastensuojelulaitoksia koskien	10
3 LAPSEN OSALLISUUS, LAPSEN KOHTAAMINEN JA LAPSILÄHTÖISYYS LASTENSUOJELUSSA	11
3.1 Lapsen osallisuus lastensuojelussa	11
3.2 Lapsen kohtaaminen lastensuojelussa	13
3.3 Lapsilähtöisyys lastensuojelussa	14
3.4 Aikuisen rooli osallistamisessa ja lapsilähtöisyydessä lastensuojelussa	15
4 YHTEISÖLLISYYS	17
4.1 Yhteisöllisyyden määritelmä	17
4.2 Yhteisöllisyyden merkitys kasvatusyhteisön arjessa	18
4.3 Yhteisöllisyyden ilmeneminen ja rakentuminen	20
4.4 Yhteisöllisyyden kehittäminen ja edellytykset	21
5 YHTEISÖKOKOUS JA YHTEISÖKOKOUKSEN KEHITTÄMINEN	23
5.1 Mikä on yhteisökokous?	23
5.2 Kokousten kehittäminen	25
6 TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖ	26
6.1 Toiminnallinen opinnäytetyö	27
7 LASTENKOKOUSTEN KEHITTÄMINEN METSÄAPILASSA	28
7.1 Prosessin aikataulu	28
7.2 Prosessin eteneminen	30
7.3 Lastenkokousten kehittyminen	32
8 LASTENKOKOUSTEN KEHITTÄMISEHDOTUKSET METSÄAPILASSA	34
8.1 Kokousten suunnittelu ja yhdenmukaisuus	34
8.2 Lapsilähtöisyys, osallistaminen ja kokousten ilmapiiri	35
9 POHDINTA	35
LÄHTEET	41
LIITTEET (3)	43

1 JOHDANTO

Tämä opinnäytetyö kertoo lastenkokousten kehittämisestä pienryhmäkoti Metsäapilassa. Opinnäytetyöprosessin tarkoituksena on vakiinnuttaa lastenkokoukset osaksi pienryhmäkodin arkea ja luoda lastenkokoukselle toimiva runko. Näiden myötä lastenkokouksista tulee yksi osa arjen työmenetelmiä, jossa lähtökohtana on lasten osallistaminen, lapsilähtöisyys, yhteisöllisyyden tukeminen, dialogisuus sekä arvostava kohtaaminen. Juutuessaan pienryhmäkodin arkeen, lastenkokoukset mahdollistavat lapsille aidon kuulluksi tulemisen sekä mahdollisuuden vaikuttaa omiin ja yhteisön asioihin. Uudistuvan lastenkokoukikäytännön myötä lapset ja aikuiset motivoituvat osallistumaan miellyttävään ja tasa-arvoiseen kokoukseen. Lapset saavat mahdollisuuden kertoa omista asioistaan ja toiveistaan, aikuiset uuden tavan kohdata lapsia.

Tein opinnäytetyöni Pienryhmäkoti Metsäapilaan, jossa olen työskennellyt perhekasvattajana elokuusta 2012 lähtien. Pienryhmäkoti Metsäapila on osa Pienryhmäkoti Puolenhehtaarin Metsä Oy:tä, joka on yksityinen lastensuojelupalveluita tarjoava yritys. Yrityksellä on toinenkin pienryhmäkoti, kuusipaikkainen Metsätähti. Metsäapilassa asiakaspaikkoja on seitsemän. Metsäapilassa on vastaava ohjaaja ja kuusi perhekasvattajaa, johtaja on yhteinen molemmille pienryhmäkoteille. Puolenhehtaarin Metsän työryhmä kokee perhetyön ja kiintymyssuhteen erityisen tärkeäksi lapsen hyvinvoinnin kannalta. Lasten vanhemmat ovat tiivis osa Puolenhehtaarin Metsän arkea. Tavoitteena on vahvistaa lasten ja vanhempien välistä suhdetta sekä tukea vanhemmuutta. Perhetyö on ensisijaisen tärkeää, jotta lapsella olisi mahdollisimman hyvä olla sekä pienryhmäkodissa että kotona. Puolenhehtaarin Metsän työmenetelmät perustuvat ratkaisukeskeisen perhetyön ja kiintymyssuhdeteorian viitekehyksiin. Arki Puolenhehtaarin Metsässä on lapsen tukemista jokapäiväisissä askareissa sekä ohjaamista harrastuksiin ja yhteiseen toimintaan. Tuemme lapsen sosiaalista verkostoitumista vertaistensa kanssa harrastuksien ja muun yhteydenpidon kautta. Puolenhehtaarin Metsä on koti, jossa lapsella on mahdollisuus viettää aikaa myös omien ystävien kanssa. Puolenhehtaarin Metsän henkilökuntaan kuuluu lastensuojelun ja psykiatrian ammattilaisia. Työvälineinä käytössämme ovat mm. vuorovaikutusleikki,

monipuolinen luova toiminta, liikunnalliset ja toiminnalliset menetelmät sekä voimauttava hevostoiminta.

Metsäapila on kodinomainen yksikkö, jossa lapsi saa välittävän, kannustavan ja rajoja asettavan kasvuympäristön. Yksilötyöskentely monipuolisin menetelmin mahdollistaa lapsen erityisyyden huomioimisen kunnioittaen lapsen yksilöllisiä tarpeita. Metsäapila tarjoaa seitsemälle lapselle kodin, jossa vastassa on joukko ammattitaitoisia ja erityisyyttä kunnioittavia aikuisia. Luovat työmenetelmät tukevat hoidollisen arjen lisäksi lapsen kasvua ja kehitystä itsenäiseksi aikuiseksi. Voimauttavat ja terapeuttiset menetelmät tukevat lapsen uskoa itseensä ja omiin kykyihin. Se auttaa lasta eheyttämään omaa itsetuntoa ja löytämään voimavaroja elämän tielle. Puolenhehtaarin Metsä Oy:n arvot työskentelylle ovat: Arvostus, Usko ja Välittäminen.

Opinnäytetyön tekemisen tullessa ajankohtaiseksi opinnoissani, pohdimme lähiesimieheni kanssa mahdollisia kehittämiskohteita työssämme. Samaa pohdintaa jatkoimme tiimi-päivällämme, johon osallistui koko Metsäapilan henkilökunta. Olin ennen sitä lähettänyt sähköpostilla pyynnön kollegoille miettiä kehittämiskohteita etukäteen. Yhteisen pohdinnan jälkeen ajatuksena oli, että tekisin opinnäytetyöni asiakaslähtöisestä toimintaympäristöstä. Idean esittelyn jälkeen Humanistisessa Ammatikorkeakoulussa, aihe tiivistyi lastenkokousten kehittämiseen Metsäapilassa. Lastenkokouksessa lapset pääsevät kertomaan mielipiteitään ja toiveitaan arkeen ja omiin asioihin liittyen. Lastenkokous on ollut alusta alkaen käytössä Metsäapilan arjessa. Matkan varrella se on kuitenkin välillä jäänyt unholaan sekä kaipaa uudistamista muun muassa lasten vanhentumisen myötä. Kävin aiheesta keskustelua taas lähiesimieheni ja kollegoiden kanssa ja sain vapaat kädet kehittää lastenkokousta osallistavaksi ja lapsilähtöiseksi työmenetelmäksi, jossa lapsi saa mahdollisuuden kokea arvostavaa kohtaamista sekä tasa-arvoista dialogia muiden lasten ja aikuisten taholta.

Kehittämistyö toteutuu toiminnallisena opinnäytetyönä. Kehittämistyön toiminnallinen osuus eli produkti on kerran viikossa pidettävät lastenkokoukset. Itse pyrin olemaan niissä paikalla aina kun se oli mahdollista. Laadin lastenkokoukselle toimivan suunnitelman ohjelmarungoksi ja opastan muut työntekijät sen käyttöön. Yhdessä lähiesimiehen ja muiden työtovereiden kanssa pohdimme lastenkokoukselle parhaan

päivän, mikä sopii arjen muihin kiireisiin. Kehittämistyöprosessin aikana arvioin jatkuvasti prosessin etenemistä, keskustelen prosessista lähiesimiehen ja työtovereiden kanssa sekä pyydän palautetta lapsilta ja nuorilta. Pidän myös tutkimuspäiväkirjaa kokouksista, johon kirjaan havaintojani sekä otan kopiot itselle lastenkokousten pöytäkirjoista. Koko kehittämistyöprosessin ajan kuuntelen ”herkällä korvalla” ja havainnoin kehittämistyöprosessin etenemistä ja vaikuttavuutta. Arvioinnin, reflektion, palautteen ja oman havainnoinnin perusteella teen prosessin aikana tarvittavat muutostoimenpiteet.

Työn tuloksia pyrin jalkauttamaan jo kehittämistyöprosessin aikana. Kehittämistyöprosessin on tarkoitus olla dynaaminen, herkästi ja nopeasti mahdollistaa mahdolliset muutokset prosessin kuluessa. Nopeasta reagoinnista ja muutoksesta esimerkkinä vaikkapa mahdollinen lastenkokouspäivän muuttaminen toiseksi, mikäli alkuperäinen ei sovikaan kyseisen päivän muihin toimintoihin (harrastuskuljetukset, terapia yms.). Jalkautumista tapahtuu myös lastenkokousten jälkeisissä reflektoinneissa. Lopullinen työn jalkauttaminen, pysyväksi työmenetelmäksi arkeen, tapahtuu, kun olen analysoinut ja kirjoittanut toiminnallisen prosessin ”auki”. Tämän jälkeen esittelen sen työryhmälle tiimipäivässä ja käymme vielä yhdessä läpi prosessin tuotoksineen. Tarkoitus on myös opastaa Puolenhehtaarin Metsä Oy:n toisen yksikön, pienryhmäkoti Metsätähden työntekijät, uudistetun työmenetelmän käyttöön. Ja miksi ei myös viedä tietoa ja käytännön kokemusta myös muihin lastensuojeluyksikköihin.

2 PIENRYHMÄKOTI OSANA LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLTOA

Tämän opinnäytetyön ensimmäisessä luvussa kerron perusasioita lastensuojelun sijaishuollosta muun muassa lakien ja asetusten näkökulmasta. Lukijana saat myös perustiedot siitä, miten lastensuojelun sijaishuollon asiakasprosessi etenee, millaisia sijaishuoltopaikkoja on tarjolla sekä hieman siitä, mitä sijaishuoltopaikalta ja sen henkilöstöltä odotetaan ja vaaditaan työtä lasten parissa tehdessä.

2.1 Lastensuojelun sijaishuolto

Laaja-alaisessa lastensuojelussa ovat osallisena koko yhteiskunta ja kaikki sen jäsenet. Lastensuojelun perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus. Suomen ratifioiman sopimuksen mukaan lapsella on muun muassa etusija erityiseen suojeluun, oikeus turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen (Taskinen 2010, 19.)

Lastensuojelun on edistettävä lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Lastensuojelun on tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Lastensuojelun on pyrittävä ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia sekä puuttumaan riittävän varhain havaittuihin ongelmiin. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

Lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut turvaavat lapselle:

- 1) tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet;
- 2) mahdollisuuden saada ymmärtämystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon;
- 3) taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutuksen;
- 4) turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden;
- 5) itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen;
- 6) mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan; sekä
- 7) kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen.

Lastensuojelussa on toimittava mahdollisimman hienovaraisesti ja käytettävä ensisijaisesti avohuollon tukitoimia, jollei lapsen etu muuta vaadi. Kun sijaishuolto on lapsen edun kannalta tarpeen, se on järjestettävä viivytyksettä. Sijaishuoltoa toteutettaessa on otettava lapsen edun mukaisella tavalla huomioon tavoite perheen jälleenyhdistämisestä. (Lastensuojelulaki 417/2007)

Lain mukaan lastensuojelutoimenpiteiden pitää edistää lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Uudistuneessa lastensuojelulaissa korostetaan sitä, että sosiaalityölle on mahdollistettava riittävät edellytykset toteuttaa perhe- ja yksilökohtaista lastensuojelua. Käytettävillä toimenpiteillä ei saa aiheuttaa vahinkoa lapsen kehitykselle. Lastensuojelun työntekijöiden on aina turvattava ja säilytettävä mahdollisuus jatkotyökentelyyn lapsen tai perheen kanssa. Tavoitteena laissa on lastensuojelutoimenpiteiden ennaltaehkäisevydessä ja lapsen kehityksen edistämässä. Lastensuojelulaissa on nyt selkeä tavoite perheen jälleenyhdistämiseen, mikäli sijaishuolto toteutuu.

Yhtenä lastensuojelulain tavoitteena on myös puuttua riittävän varhain perheen ongelmiin. Varhaisen puuttumisen periaate on huomioitava, kun päätetään tukitoimien järjestämisestä perheelle ja lapselle. Lastensuojelun tulee perustua ensisijaisesti vapaaehtoisuuteen, perheen ja lapsen kanssa tehdään lastensuojelutyötä yhteistyössä. Yhteistyössä on otettava riittävällä tavalla huomioon asiakkaiden toivomukset ja mielipiteet siitä millä tavalla palvelut ja tukitoimet tulisi ensisijaisesti järjestää. Ne järjestetään perheelle ja lapselle tehtävään asiakassuunnitelmaan perustuen (Räty 2010, 9.)

2.2 Pienryhmäkoti ja lapsen sijoittaminen pienryhmäkodissa

Lapsen asuinpaikka on kodin ulkopuolella, kun hänet sijoitetaan kiireellisesti tai otetaan huostaan. Sijaishuoltopaikka voi olla muun muassa yksityiskoti, ammatillinen perhekoti, nuorisokoti tai muu lastensuojelulaitos. Vanhempien suostumuksella lapsi voidaan sijoittaa asumaan kodin ulkopuolelle myös avohuollon tukitoimena. Silloin alaikäisen huoltajilla säilyy kaikki huoltajan oikeudet. Sijaishuollon toteuttaminen tulee suunnitella huolellisesti ja toistuvia tai vaihtuvia sijoituspaikkoja tulee välttää. Toistuvat sijoitukset eri paikkoihin vahingoittavat vakavasti lapsen kehitystä sekä luovat juurettomuutta ja turvattomuutta (Taskinen 2010, 124.)

Sijoituspaikkaa valittaessa moniammatillinen työryhmä pohtii lapsen elämään liittyviä riskejä ja suojaavia tekijöitä. Alkuvaiheessa on tärkeää tuoda myös esiin niitä kokemuksia, mitkä ovat olleet lapselle vahvistavia voimavaroja. Sijoituspaikan toimintatapojen tulee tukea lapsen kehitystä. Sijoituspaikan valinnassa kriteereitä ovat muun muassa sijoituksen perusteet, lapsen tarpeet, läheisten ihmissuhteiden ylläpitäminen, hoidon jatkuvuus sekä selvitettävä läheisten mahdollisuus ottaa lapsi luokseen asumaan (Taskinen 2010, 125.)

Lapsen siirtyminen sijaishuoltoon tulee tapahtua hallitusti ja lasta järkyttämättä. Tutustumiskäynti sijaishuoltopaikkaan lapselle ja vanhemmille ennen muuttoa on hyvä tapa. Tällöin voidaan esitellä sijaishuoltopaikan tilat ja toimintatavat sekä kertoa käytännöistä, lapsen ikä ja kehitystaso huomioiden. Lapsen siirtyessä sijaishuoltopaikkaan on hänen turvallisuuttaan vahvistettava. Turvallisuuden tunnetta voi vahvistaa kotoa mukaan otettavilla tavaroilla sekä sijoituspaikan henkilökunnan rauhallisella,

huolehtivalla ja läsnä olevalla toiminnalla, joka huomioi lapsen kokemukset ja tunteet sekä vastaa niihin (Taskinen 2010,132.)

2.3 Lainsäädäntöä ja laatukriteereitä lastensuojelulaitoksia koskien

Lastensuojelussa työntekijän osaaminen perustuu koulutuksen kautta omaksuttuun tietoon, käytännössä hankittuihin taitoihin ja sosiaalityön eettisiin perusteisiin, näistä muodostuu lastensuojelun laatu työssä. Työn laadukas tekeminen vaatii lakien ja säädösten hyvää tuntemusta sekä taitoa soveltaa näitä käytännön työhön. Työn laatu syntyy myös työntekijän noudattaessa lakia, hyvän hallinnon periaatteita ja kansainvälisiä sopimuksia (Ikonen 2013, 36.)

Perusajatuksena laadukkaalle toiminnalle on tuottaa työyhteisön ja sovittujen työtapojen avulla tavoitteiden mukaisia tuloksia, joihin asiakkaat ovat tyytyväisiä. Laadusta palvelutuotantoa voidaan määritellä tutkimalla ja arvioimalla seuraavia piirteitä: asiakaslähtöisyys, kirjattu toiminta-ajatus, kuvatut prosessit, prosesseja tukevat rakenteet sekä jatkuva arviointi (Hujala, Puonti & Saarnio 2004, 256.)

Ensisijaisena tarkoituksena lastensuojelun laadun kehittämiseksi on varmistaa lapsen edun toteutuminen parhaalla mahdollisella tavalla. Työyhteisö ja yksittäinen työntekijä hyötyvät myös laadun kehittämisestä. Laadun kehittämiseksi työtä avataan selkeyttämällä koko työyhteisölle mitä tehdään, miksi, miten ja millaisilla resursseilla. Perustehtävän ja työmenetelmien avaaminen, prosessien kirjaaminen ja arviointi auttavat yksittäistä työntekijää suuntaamaan työpanostaan olennaiseen (Hujala ym 2004, 258.)

Lastensuojeluprosessia ja sen vaikuttavuutta voidaan arvioida sen perusteella, miten lapsen etu toteutuu, ovatko ne laillisia ja miten lapsi ja hänen perheensä ne kokevat. Lapsen edun toteutumisen todellinen mittari on lapsen tilanteessa tapahtuvat muutokset. Toimenpiteiden tulee olla lapsen edun mukaisia ja sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä edistää hänen kehitystään. Kaikissa toimenpiteissä tulee noudattaa lastensuojelulakia ja muiden lakien säännöksiä. Asianosaisten oikeusturva on otettava huomioon kaikissa vaiheissa. Herkimpiä lastensuojelun vaikuttavuuden koetinkiviä

ovat lapsen, vanhempien ja muiden kasvattajien sekä työntekijöiden tunnekokemukset. Hyvällä vuorovaikutuksella on keskeinen tekijä tunnekokemusten käsittelyssä. Kaikkien osallisten tunnetta siitä, että heihin suhtaudutaan vakavasti ja arvostavasti, voidaan pitää hyvän palvelun mittana (Taskinen 2010, 173-174.)

Sijoittavan kunnan ja sijoituskunnan sosiaalityöntekijät, aluehallintovirastot sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira valvovat sijaishuollon toteutumista ja laatua (Taskinen 2010, 136).

3 LAPSEN OSALLISUUS, LAPSEN KOHTAAMINEN JA LAPSILÄHTÖISYYS LASTENSUOJELUSSA

Lapsen osallisuus, kohtaaminen, lapsilähtöisyys sekä aikuisen rooli näiden mahdollistamisessa ovat tämän luvun aiheina. Työssäni lastensuojelun parissa olen vuosien varrella vakuuttunut siitä, että mainittuja asioita tarkastelemalla ja tutkimalla, niihin perehtymällä ja ottamalla osaksi työkäytäntöjä mahdollistuu omalta osaltaan laadukas ja eettinen työote lastensuojelutyötä tehdessä.

3.1 Lapsen osallisuus lastensuojelussa

Sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla on säädetty laissa lapsen oikeudesta osallisuuteen. Kansainvälisellä tasolla lapsen oikeus osallisuuteen on määritelty YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa. Siinä määritellään muun muassa lapsen yhteiskunnallista vaikutusmahdollisuutta, aikuisten vallankäytön suhdetta lapseen, velvoitusta julkisen vallan käyttäjille takaamaan lapsille oikeus osallistua ja julkituoda mielipide heitä koskevissa asioissa, iän ja kehitystason mukaisesti. Kansallisesti Suomen perustuslaki, sosiaalihuollon asiakaslaki sekä lastensuojelulaki määrittävät samoja asioita kuin YK:n lapsen oikeuksien sopimus. Varsinkin lastensuojelulaki korostaa lapsen oikeutta osallisuuteen kaikissa lastensuojeluprosessin vaiheissa. Lastensuojelulaki muun muassa velvoittaa selvittämään aina lapsen mielipiteet ja toivomukset, iästä riippumatta. Velvollisuus on myös kertoa lapselle häntä koskevista asioista. Kui-

tenkin vasta 12-vuotiaalla lapsella on mahdollisuus vaikuttaa, puhevallan avulla, omiin asioihinsa ja päätöksentekoon (Bardy 2009, 117-118.)

Osallisuuden käsite hakee vielä paikkaansa suomalaisessa kasvatustieteessä. Osallisuutta voidaan määritellä kolmella tavalla; tutkimuksellinen lähestymistapa, lapsen kasvattaminen vaikuttamistaitoiseksi kansalaiseksi sekä osallisuuden liittäminen keskeiseksi oppimisen elementiksi. Tutkimuksellisessa lähestymistavassa tutkija on vuorovaikutuksessa tutkittavien kanssa ja he tekevät yhteistä tulkintaa. Kaksi muuta määritelmää ovat käytäntöön perustuvia ja ilmenevät esimerkiksi siten, että ohjaus ja kasvatustieteet lähtevät liikkeelle lasten kokemusmaailmasta, oppiminen tapahtuu dialogisissa sekä toiminnallisissa tilanteissa perustuvat yhteistoimintaan (Jyrkiäinen & Koskinen-Sinisalo 2012, 15.)

Noin kolme vuosikymmentä sitten sosiaalityön tutkimisessa ja käytännön työssä alettiin pohtia sitä, miten lapset voisivat osallistua nykyistä enemmän heitä koskevaan lastensuojelutyöhön. Kritiikki kohdistui lastensuojelutyöhön siihen, että tila ja valta oli pääosin aikuisilla, asiantuntijoilla ja huoltajilla. Myöskin sosiaalityön koulutus ja ammattikäytännöt vaikuttivat siihen, että lapsi oli objektina omien asioidensa parissa. Teoreettiset viitekehyksetkään eivät tukeneet lapsen osallisuutta. Aikuisjohtoisen lastensuojelutyön teoriat ja käytännöt saivat uusia näkökulmia, kun lasten maailmaa avattiin sisältä käsin. Uudessa mallissa tietämyksen pohjaksi tarjotaan reflektointia, yksilöön ja kuhunkin tilanteeseen herkeystyvästä asiantuntijuudesta, teoriaa unohtamatta. Tämän myötä lasten toimijuus, osallisuus ja kuulluksi tuleminen on parantunut. Lapsi on päässyt asiantuntijaksi ja keskiöön omista asioistaan päätettäessä (Bardy 2009, 123.)

Tärkeintä lapsen osallisuuden vahvistamisessa on huomioida lapsi yksilönä, hänen omista lähtökohdistaan käsin. Käytännön työssä lapsen osallisuuden vahvistaminen on haastava tehtävä. Lapsi voi kertoa tietoa, joka on ristiriidassa aikuisten tiedon kanssa tai ei ole yhtä merkittävää aikuisten silmissä. Lapsen pitäisi kuitenkin saada kokemus kuulluksi tulemisesta. Käytännön työn reunaehdot, kuten sosiaalityön menetelmät, lasten kehityksen erilaisuus, lapsen edun määrittämisen vaikeus, hankaloittavat lapsen osallistumista. Myös monesti aikuiset, tahtomattaankin, määrittävät ajan, paikan ja keskustelun sisällön vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Tällöin osallista-

minen on aikuisjohtoista, lapsen ei sallita osallistua prosessiin. Lapsen mielenkiinto osallisuuteen vähenee, kun hän ei tule kuulluksi. Lastensuojelussa tapahtuva osallisuus ei ole vielä neutraalia tai tasa-arvoista. Instituutioissa osallisuus monesti määrittellään suhteessa valtaan ja sen jakautumiseen. Lasten osallistaminen enenevässä määrin lastensuojelussa tarkoittaisi aikuisten uskallusta luopua osasta vallasta. Se ei ehkä ole helppo tehtävä, mutta tukisi lasten osallisuutta. Vastuun ja vallan kytkeytyessä yhteen, tulisi sen jakamisesta lastensuojelussa keskustella ja toteuttaa käytännössä enemmän (Bardy 2009, 124-125.)

3.2 Lapsen kohtaaminen lastensuojelussa

Holistisen ihmiskäsityksen mukaan ihmisten tarpeita, elämää ja haasteita voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta. Vuorovaikutus lisää tietoa vuorovaikutuksessa olevien välillä. Vuorovaikutuksellinen tukeminen ei kuitenkaan aina pelkästään ole riittävä tuen muoto, saatetaan tarvita myös fyysisten ja psyykkisten oireiden selvittämistä (Vilen, Leppämäki & Ekström 2002, 15.)

Asiakkaan arvostaminen on hyvän ja rakentavan vuorovaikutuksen perusta ja sitä on mahdollista toteuttaa vain arvostavassa ja kunnioittavassa ilmapiirissä. Arvostaminen on eettisesti tavoiteltavaa ja edistettävää, hyvän elämän rakennusainetta. Arvostamisen myötä toteutuu hyvä hoito ja huolenpito arjessa. Arvostava ihminen hyväksyy elämän, kokemukset ja tunteet kaikissa muodoissaan. Arvostaminen on ihmisyyden arvostamista, arvon antamista jokaiselle sekä kunkin ihmisen persoonan arvostamista. Nämä seikat ymmärtämällä aikuinen kykenee arvostamaan jokaisen ihmisen elämäntarinan sellaisena kuin se on (Mattila 2007, 15-16.)

Lastensuojelussa toimitaan herkässä ihmissuhdetyössä. Asiakkaiden tilanteet ovat haastavia, epätavallisia ja vaihtelevia. Asiakkaiden tilanteet ovat ainutkertaisia ja asiakkaiden tarinat ainutlaatuisia. Matkan varrella heillä on kokemuksia luottamuksesta ja epäluottamuksesta ja niille antamistaan merkityksistä. Kohtaamalla uusia sosiaalialan työntekijöitä, asiakkaalle on jokainen kerta uusi luottamuksen mahdollisuus tai epäluottamuksen riski (Raatikainen 2015, 12.)

Asiakkaan kunnioittaminen ja arvostaminen sekä hänen asioiden salassa pitäminen kuuluvat luottamuksen rakentamiseen ja ylläpitoon. Ihmisen perusturvallisuuden tunne heijastuu kykyyn luottaa muihin ihmisiin. Monesti lastensuojelulapselta tämä kyky on puutteellinen tai puuttuu kokonaan. Se on mahdollista kuitenkin saavuttaa, jos rinnalla on turvallinen ja luotettava aikuinen. Turvallisen ja luotettavan aikuisen kanssa lapsi pääsee kokemaan luottamusta sekä turvallisesti epäonnistumaan, kokematta oloaan kuitenkaan hyljeksityksi. Asiakassuhteessa luottamus syntyy muun muassa siitä, että asiakas kokee tulleen kuulluksi. Luottamuksellisen asiakassuhteen kehittyminen vaatii molemmilta osapuolilta aikaa ja kärsivällisyyttä, se voi aiheuttaa monenlaisia tunteita, kuten turhautumista tai hämmennystä. Lapsen ohella työntekijä käsittelee auttamisprosessin aikana omia tunteitaan sekä kannattelee tunnereaktiotaan (Raatikainen 2015, 144-145.)

Luottamuksessa, sen luomisessa, ylläpitämisessä ja rakentamisessa vuorovaikutuksella ja kielellä on tärkeä merkitys. Onnistunut vuorovaikutus on merkittävä osa esimerkiksi kivun, masennuksen ja ahdistuksen hoidossa. Parhaimmillaan vuorovaikutus on dialogia, jossa kahden ihmisen välillä vallitsee tasa-arvoinen ja toisen subjektiivuutta kunnioittava vuorovaikutus ja jonka päämäärä on vastavuoroisuus. Tasavertainen asetelma mahdollistaa uuden oppimisen, kuten myös mielipiteen tai asenteen muuttamisen. Asiakassuhteessa vuorovaikutuksellisen dialogin avulla pyritään molemminpuoliseen ymmärrykseen ja toisen osapuolen todellisuuden hahmottamiseen. Tilanne saattaa olla asiakkaalle turvaton, mikäli luottamuksellista suhdetta ei ole syntynyt (Raatikainen 2015, 108-109.)

3.3 Lapsilähtöisyys lastensuojelussa

Tukea tarvitseva lapsi toimii yksilönä yhteisössään, kuten kasvatuksen ja opetuksen toimintaympäristöissä. Toiminnallinen osallistuminen mahdollistaa tukea tarvitsevalle lapselle osallistumisen jaettuihin toimintoihin muiden lasten kanssa. Samalla hän pääsee sosiokulttuurisen tiedon ja kokemuksen pariin. Jaettuihin toimintoihin osallistuessaan lapsi kehittää johtavaa ydinvuorovaikutusta. Toiminnallisen osallistumisen näkökulmasta on merkityksellistä, onko ydinvuorovaikutuksessa avaintoiminnan keskiössä lapsi vai toimintaa ohjaaja aikuinen. Lapsi on keskiössä lapsilähtöisessä toi-

minnassa. Toiminnallisesti osallistuva lapsi toimii osana yhteisöään. Jaetussa toiminnassa lapsi on ydinvuorovaikutuksessa oman lähikehityksen vyöhykkeellä ja voi näin ollen saavuttaa kehityksellisiä tavoitteitaan, itseään kyvykkäämmän toimijan tuella (From & Koppinen 2012, 96-97.)

Ihmisen perustarpeita on ymmärtää toista ihmistä ja tulla ymmärretyksi. Keskeistä lapsen psyykkisen kehityksen kannalta on kokemusten jakaminen ja ymmärretyksi tuleminen. Lapsi itse tietää parhaiten tuntemuksensa ja kokemuksensa vaikka hänen ei aina niitä puheen avulla ole helppo loogisesti ilmaista. Lapsi voi kertoa elämästään esimerkiksi leikin, kuvan tai toiminnan välityksellä. Ne eivät avaudu aikuiselle, mikäli hän lasten kanssa työskennellessään tukeutuu vain puhuttuun kieleen. Aikuisella tulee ollakin herkkyyttä lapsen havainnoimiseen sekä peilata lapsen kokemusmaailmaa (Välivaara 2004, 12.)

Lastensuojelussa vallalla ollut perhekeskeinen työote näkee lapsen suojelun kohteena, näin lapsi jää tahattomasti sivuosaan hänen asioista päätettäessä. Perhetapaamisissa lapsi saattaa jäädä sivusta seuraajaksi kun työskentely keskittyy vanhempien haasteiden kartoittamiseen ja auttamiseen. Liian aikuislähtöisesti puhumalla lapsen pahaolo jää käsittelemättä ja hän ei pääse vaikuttamaan omaan elämäänsä. Lapselle tulee kokemus, että hänen mielipiteillään ei ole arvoa, joten hän ei voi ohjata itse elämäänsä. Lapsi kuitenkin tarvitsee apua kokemustensa työstämiseen. Lapsen saadessa jakaa kokemaansa aikuisten kanssa, hän kokee tullessa kuulluksi ja nähdyksi. Mitä varhaisemmassa vaiheessa riskien keskellä elävä lapsi saa avun, sitä paremmat tulevaisuuden ennusteet hänellä on. Lapsen elämäntarinan kuuleminen, kokemusten ja tunteiden käsittely toimivat osaltaan lasta suojaavana tekijänä (Välivaara 2004, 10-11.)

3.4 Aikuisen rooli osallistamisen ja lapsilähtöisyyden mahdollistamisessa lastensuojelussa

Lapsilähtöisyydellä tarkoitetaan lastensuojelussa sitä, että aikuisella on tarpeeksi aikaa kohdata lapsi. Työntekijä on suunnitellut ja pohtinut kohtaamista ennalta. Hän on huomionnut lapsen yksilölliset tarpeet ja varustautunut niiden mukaisilla työvälineillä

ja toiminnallisilla menetelmillä. Haastavissa oloissa elänyt lapsi ei ole välttämättä tullut aiemmin kuulluksi ja siten ei ole tottunut siihen, että joku todella ymmärtäisi häntä. Lapsilähtöisen työskentelyn tulisikin perustua vastavuoroiseen vuorovaikutukseen ja lapsen yksilölliseen huomioimiseen. Vuoropuhelun syntyminen vaatii aikuiselta aikaa luottamuksen syntymiseksi. Turvallisen vuorovaikutuksen lähdettyä käyntiin, lapsi voi aktiivisesti hahmottaa omaa elämäänsä ja saa kokemuksen hyötyvänsä työskentelystä aikuisen kanssa. Työntekijä taas saa uutta tietoa lapsen elämästä ja kokemuksista. Uutta tietoa voi hyödyntää lasta koskevissa päätöksissä ja tuen tarjoamisessa. Paljon kokenut lapsi ei mene rikki saadessaan tietää esimerkiksi sijoitukseen johtaneet tapahtumat. Ne tulee hänelle kertoa kehitystasoonsa suhteutettuna. Oman elämäntarinan ymmärtäminen, mahdollisuus vaikuttaa elämäänsä sekä vapautuminen syyllisyydestä ja häpeäntunteesta luovat lapselle uskoa tulevaisuuteen ja vapauttavat energiaa normaaliin kasvuun ja kehitykseen. Lapsi tuleeikin parhaiten autetuksi, kun hän saa kasvuympäristössään ilmaista tunteitaan ja kokemuksiaan. Aikuisten haasteena lapsen auttamisessa on muutoksen käynnistäminen ja tarkoituksenmukainen toiminta arjen vuorovaikutuksessa. Lastensuojelussa tarvitaan lapsilähtöistä työtettä, virittäytymistä lapsen aaltopituudelle, herkistymistä jakamaan, näkemään ja kokemaan (Välivaara 2004, 12-13.)

Lapsen vahvistavassa kohtaamisessa kulminoituu ammattilaisen haaste jokaisen lapsen ainutlaatuisuuden muistamiseen ja arvostamiseen, toisaalta oman ammatillisen itsearvostuksen vahvuuteen. Lapsen arvostaminen on mahdollista, kun ammattilainen muistaa, että lapsen persoona ei ole työn kohde. Ammattilaisen tehtävänä on huolehtia, hoivata, kasvattaa ja ohjata lasta. Tehtävä toteutuu lapsen persoonaa arvostaen ja tarvittaessa puolustaen, persoonaa ei ole tarkoitus muokata vaan vahvistaa sitä ja tukea kasvua ja kehitystä. Ammatillinen itseluottamus on äärimmäisen tärkeää lasten parissa työskenteleville ammattilaisille. Ammatillinen itseluottamus rakentuu vahvasti osaamiseen, tietoisuuteen mitä tekee ja miksi. Osana ammatillista itseluottamusta on myös kyky kestää rajallisuutta, omia virheitään ja rohkeutta yrittää uudestaan. Heiveröisen ammatillisen itseluottamuksen omaava työntekijä on altis hakemaan lapselta vakuutuksia työnsä onnistumisen takeeksi, näin ollen vahvistava kohtaaminen muuttuu päinvastaiseksi (Mattila 2011, 24-25.)

4 YHTEISÖLLISYYS

Tässä luvussa kerron yhteisöllisyydestä, sen määritelmästä, merkityksestä, ilmene- misestä ja kehittämisestä yhteisöissä. Nämä käsitteet ovat olennainen osa toteutta- maani kehittämistyöprosessia. Aiemman luvun käsitteet ja asiat linkittyvät suoraan tämän luvun aiheisiin ja käsitteisiin.

4.1 Yhteisöllisyyden määritelmä

Viime aikoina yhteisöllisyys on ollut usein esillä mediassa, politiikassa ja arjen kes- kusteluissa. Yhteisöllisyys merkitystä on korostettu ja se mielletään usein laadullisek- si ihannetilaksi. Yhteisöllisyyden käsitteeseen liitetään usein positiivisia merkityksiä kuten yhteisyyden tunne, muista välittäminen ja yhteistyö. Yhteisöllisyyden puutteella on selitetty erilaisia yhteisöjen ja yhteiskunnan puutteita. Yhteisöllisyyttä on kuitenkin kartoitettu vähänlaisesti, joten sitä terminä on haastavaa määritellä tai kuvata tarkoin (Marjanen ym. 2013, 20.)

Yhteisöllisyydellä voidaan tarkoittaa ihmisen kokemukseen perustuvaa tunnetta kuu- lua yhteisöön sekä yhteisön merkityksestä yksilölle ja hänen tarpeidensa toteutumise- lle yhteisössä. Yhteisöllisyyden tunne ilmenee ryhmässä jäsenten välisenä tuntee- na ja merkityksellisyytenä toisiaan kohtaan. Yhteisöllisyydessä jaettu usko yhteisöön sitouttaa yhdessä olemiseen sekä ryhmän jäsenten tarpeiden täyttymiseen. Yhteisöl- lisyys ei ole aina samanlaista, eri aspektit saattavat vaihdella yksilöittäin ja ne ovat yhteydessä erilaisiin kulttuurisiin ja situationaalisiin tekijöihin. Chavisin mukaan yh- teisöllisyys voidaan käsittää neljän peruselementin kautta, joista muodostuu myös yhteisöllisyyden kriteerit. Nämä ovat jäsenyys, vaikuttaminen, integraatio ja tarpeiden tyydyttyminen ja jaettu emotionaalinen yhteys (Marjanen 2013, 20-21.)

4.2 Yhteisöllisyyden merkitys kasvatusyhteisön arjessa

Menneinä vuosikymmeninä kasvatusta nähtiin ainoastaan kasvattajan ja kasvatettavan välisenä vuorovaikutuksena ja tavoitteellisena toimintana, jonka pyrkimys oli ohjata kasvatettavan persoonallisuuden kehitystä. Tuossa ajattelussa korostui kasvattajan rooli ja toiminta. Nykyään ymmärretään jo myös kasvatettavan tärkeys ja merkitys osana prosessia sekä se, että kasvattajina toimivat myös välillisesti yhteisön sosiaaliset ja kulttuuriset rakenteet. Sosiaaliset ja kulttuuriset rakenteet ymmärretään kasvatusyhteisön toimintakulttuurina. Toimintakulttuuri on yhteisön tapa toimia ja ajatella samansuuntaisesti, se on arjessa ja toiminnassa opittua. Yhteisöllinen toimintakulttuuri on toimintatapa, jonka tarkoituksena on yhteisön jäsenten yhteinen pyrkimys tasa-arvoiseen ja yhteistoiminnalliseen oppimiseen sekä yhteisönsä toimintatapojen ja kulttuurin kehittämiseen. Oppivassa yhteisössä erityisesti vuorovaikutusosaaminen, tunneosaaminen ja kohtaamisen pedagogiikka ovat teemoja yhteisön sosiaalista ja kulttuurisista rakenteista. Ne ovat myös yhteisön jäsenten psykososiaalisia taitoja. Näiden taitojen avulla yhteisön jäsenet voivat oppia muuttamaan toimintakulttuuriaan avoimemmaksi ja yhteisöllisemmäksi. Psykkisen läsnäolon tila on psykososiaalisen taidon ydin, jolloin ihminen on avoin omille ja toisten tunteille sekä ajatuksille. Psykkisesti läsnä oleva ihminen on yhteydessä toiseen ihmiseen, se on välttämätöntä pyrittäessä yhteisölliseen toimintaan. Yhteisöllisessä toiminnassa oppiminen tapahtuu yhteisöllisesti ja yhteistoiminnallisesti. Oppiminen on sosiaalinen tapahtuma, jossa oppiminen ja kasvatusta tapahtuu tietojen ja taitojen yksilöllisenä ja yhteisöllisenä konstruointiprosessina. Siihen mitä prosessin aikana opitaan, on vaikutus ihmisten välisellä vuorovaikutuksella ja oppimisympäristöllä ja tilanteella (Haapamäki ym. 2000, 50-59.)

Yhteisöllinen kehittyminen lähtee yksilöllisyydestä ja yksilön persoonallisuudesta. Niiden tarkastelu ja käsittely on hyödyllistä ja välttämätöntä yhteisöllisyyden kannalta. Leontjevin mukaan ihmisen persoonallisuuden perusta on järjestelmässä, jossa hänen tietonsa ja taitonsa toteutuvat. Yksilön persoonaa muokkaa kaikki toiminta sekä vuorovaikutussuhteet sosiaaliseen ympäristöön. Ihmisen psyykinen järjestelmä

muotoutuu merkityksistä, joita vuorovaikutus toisten ihmisten kanssa saa aikaan. Muutos ja kehitys ihmisen persoonassa tapahtuu monimutkaisessa vuorovaikutusprosessissa, yksilön ja ympäristön välillä. Objektiiivinen elämäntilanne peilautuu jatkuvaan fyysisen, sosiaalisen ja yhteiskunnallisen ympäristön ja sen vaatimusten kohtaamiseen. Nämä kohtaamiset näyttäytyvät pienestä pitäen yksilöllisesti erilaisina ja muokkaavat persoonallisuutta. Kohtaamisista muodostuu tietoisuuteen käsitys todellisuudesta ja itsestä. Todellisuus ja minäkäsitys yhdistyvät kokemuksessa. Kehitysprosessi käynnistyy ulkoisten ristiriitojen kokemisella, jotka sitten muuttuvat sisäisiksi ristiriidoiksi. Muokkausprosessissa ristiriitojen käsittely johtaa ratkaisuun. Prosessia seuraa käytännön toiminta, jossa käsitysjärjestelmät realisoituvat. Toiminta vaikuttaa persoonallisuuden muutokseen sekä ympäristöön. Toiminnan vaikutus johtaa käytäntöön (Kaipio1999, 187-189.)

Ristiriita sitoumusten ja yhteisten päätösten ja toiminnan välillä selittyy vaikeudella sovittaa yhteen muun muassa tunne, ymmärrys, ajattelu ja toiminta. Päätökset ja sopimukset perustuvat yleensä järjellisiin toimintoihin, johon on helppo kaikkien aidosti sitoutua. Tunne ohjaa kuitenkin ensisijaisesti hetkessä tapahtuvaa toimintaa. Onkin helpompaa toimia tunnetilan mukaan kuin aiemmin, yhdessä sovittun, linjauksen mukaisesti. Haasteena on saada yhteiset päätökset ohjaamaan arjen toimintaa ja tilanteita. Yhteisöllistä kontrollointia tarvitaan sopimusten ja sitoumusten tueksi ja toteuttamiseen. Yhdessä sovitaan miten yhteistä kontrollia eli päätösten toteutumista seurataan ja arvioidaan. Yhdessä myös määritellään ja avataan tehdyt sopimukset, yhteisen ymmärryksen vuoksi. Tätä kautta yhteisölle muotoutuu yhteinen sosiaalinen todellisuus, mikä pitää sisällään muun muassa yhteisen kielen ja keskustelukulttuurin ja niiden kehittämisen. Niiden tulee olla avointa ja kriittistäkin suhtautumista elettyjä tilanteita kohtaan. Riittävän keskustelun ja konsensuksen avulla yhteisö luo jatkuvasti muuttuvaa yhteistä todellisuutta ja keskustelukulttuuria. Asioista keskustelemalla ja niihin palaamalla varmistetaan yhteiset sitoutumiset sekä yhteisön jäsenen moraaliin vastuuseen päätöksistään yhteisön kontrollilla. Yhteinen arvoperusta toiminnalle kehittyy myös yhteisen kontrollin myötä. Kasvattajayhteisön aikuisen näkökulmasta yhteinen todellisuus ja yhteinen arvoperusta ja niiden kehittäminen ovat kasvatuksen onnistumisen avaimia (Kaipio 1999, 107-110.)

4.3 Yhteisöllisyyden ilmeneminen ja rakentuminen

Yhteisöä voidaan tarkastella välineenä, jota käytetään perustehtävän toteuttamisessa. Yhteisö voi toimia välineenä monella eri tasolla. Yhteisö voi toimia työvälineenä muun muassa kasvatusyhteisössä ja kasvattajien yhteisössä, niiden lisäksi yhteisö voi toimia työvälineenä myös johtamisessa sekä vanhempien kanssa tehtävässä yhteistyössä. Kasvatusyhteisössä, lasten parissa työskennellessä, yhteisön välineellisyys voi toteutua esimerkiksi toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa, arvojen ja normien rakentumisessa ja yhteisön kasvuprosessissa. Lapset voidaan ottaa mukaan esimerkiksi toiminnan suunnitteluun. Se auttaa tilanteiden läpiviemistä ja lapset pystyvät hahmottamaan tulevaisuutta ja rooliaan sekä sitoutumaan toimintaan paremmin. Myös turvallisuuden tunne lisääntyy lapsilla tulevaisuudesta tiedettäessä. Näin yhteisö toimii välineenä tavoitteiden saavuttamiseksi (Haapamäki, Kaipio, Keskinen, Kuoksa & Uusitalo 2000, 26-27.)

Yhteisön rakentuessa muodostuu yhteisön jäsenille yhteisöllisyyden kokemus. Yhteisön rakennuselementtejä ovat yksilölliset tarpeet, sosiaaliset suhteet, tunteet, erilaiset psykologiset tekijät ja sosiaaliset tekijät, näiden varaan yhteisö rakentuu. Oleellinen osa yhteisön kehittymistä ovat säännöt. Yhteisö saa alkunsa jäsenten identiteettistä, yhteisössä yksilö yhdistää oman, yksilöllisen, identiteettinsä yhteisön identiteettiin (Marjanen ym. 2013, 21.) Yhteisöllisyys tarvitsee kasvua, motivoitunutta ja määrätietoista toimintaa voidakseen toimia paremmin ja kehittääkseen toimintaansa. Yksilöiden kautta muodostuvaa yhteistä älyä, tunnetta ja tahtoa voidaan kutsua yhteisöllisyydeksi. Yhteisöllisyys on prosessi jossa näkyy peräänantamattomuus, sitkeys ja kärsivällisyys (Hurme & Kyllönen 2014, 45.)

Yhteisöllisyyden rakentumisessa tulee toiminnassa olla riittävästi sellaisia hetkiä, jolloin yhteisön jäsenet yhdessä pohtivat yhteisön toimintaan liittyviä asioita ja tapahtumia. Kokoontumisten määrä riippuu yhteisön ominaisuuksista ja siitä miten ja mihin niitä käytetään. Yhteisillä kokoontumisilla luodaan runko yhteisön kehittymiselle. Yhteisön kokous on väline yhteisön rakentamiselle. Lasten kanssa yhdessä rakennetaan yhteisöä, joka mahdollistaa lapsen kasvun ja kehityksen. Kokousten säännöllisyys ja suunnitelmallisuus on tärkeää. Kokousten kautta lapset voivat vaikuttaa muun

muassa toiminnan suunnitteluun, päätöksiin ja arviointiin. Yhteisökokoukset siis antavat mahdollisuuden yhteisön jäsenille yhteisten asioiden käsittelyyn ja päätöksentekoon. Yhteisökokousten asiat voidaan karkeasti jaotella esimerkiksi konflikteihin ja kriiseihin, työtehtävien jakoon ja suunnitteluun (Haapamäki ym. 2000, 33-36.)

4.4 Yhteisöllisyyden kehittäminen ja edellytykset

Yhteisön kehittäminen perustuu kokemuksiin, joita on saatu terapeuttisen yhteisön, kollektiivikasvatuksen ja yhteisökasvatuksen kehittämisestä. Painopiste kehittämisessä on yhteisön arjen tutkimisessa. Kehittäminen tapahtuu ensisijaisesti alhaalta ylöspäin. Kehittäminen tarvitsee yhteisön johdon tuen suunnitteluun sekä kaikkien yhteisön jäsenten osallistumisen päätöksentekoon, niiden toteuttamiseen ja seurantaan. Yhteisön kehittämisessä sen jäsenet ovat oman yhteisönsä suunnittelijoita, päättäjiä, päätösten toteuttajia ja arvioitsijoita. Yhteisön kehittäminen lähtee yhteisön haasteista, onnistumisten ja epäonnistumisten pohdinnasta, ratkaisujen etsimisestä ja uusien, vaativienkin tavoitteiden laatimisesta. Yhteisö itsessään on tärkein kasvatuksen, hoidon ja kuntouksen väline terapeuttisessa yhteisössä. Mitä laadukkaampi väline eli yhteisö on, sitä paremmat ovat asiakkaiden mahdollisuudet kasvaa, eheytyä ja kuntoutua. Terapeuttisessa yhteisössä asiakkaat ovat aktiivisia hoivan, hoidon ja ohjauksen vastaanottajia. Henkilökunta puolestaan tukee asiakkaan oppimista ja kehitystä kohti itsenäisyyttä ja vastuullista elämää. Asiakkaan kasvu- ja kehitysprosessi etenee yhteisössä asiakkaan omien voimavarojensa mukaan, ottamalla vastuuta yhteisöstä, sen toiminnasta, muista jäsenistä ja ympäristöstä osallistumalla aktiivisesti yhteisön arkeen (Murto 2013, 60.)

Yhteisön kehittämisessä on kolme vaihetta.

1. Kehittäminen tapahtuu alhaalta ylöspäin. Yhteisön rakenteet ja niitä tukevat prosessit on luotu johdon tuella. Näiden avulla henkilöstö kykenee parhaalla mahdollisella tavalla hyödyntämään oman ja asiakkaiden asiantuntemuksen, tiedon ja kokemuksen päätöksenteossa ja yhteisön ohjaamisessa. Perustettavaa tukevat rakenteet ja prosessien hallinta ja toimivuus mahdollistavat terapeuttisen yhteisön lähtökohtana olevat asiakkaiden hoidollisten, kuntoutuksellisten ja kasvatuksellisten tarpeiden täyttymisen.

2. Lähtökohtana on kaikkien yhteisön jäsenten osallistaminen ja osallistuminen. Yhteisön kehittämiseen tarvittavaa tietoa on kaikilla yhteisön tasoilla. Kyseessä on kokonaisvaltaisuuden periaate. Avoimeen keskusteluun pyrkiminen ja turvallisuuden lisääminen edesauttavat kaiken potentiaalin esiin tulemistä.
3. Itsesääätely. Yhteisön myönteisen kehityksen edellytyksenä on yhteisön itsesääätely. Yhteisön itsesääätely ei ole yksilön muista riippumatonta toimintaa vaan perustuu koko yhteisön jäsenten sitoutumiseen yhteisiin sopimuksiin ja sääntöihin. Itsesääätelyn turvaaminen edellyttää keskinäistä luottamusta (Murto 2013, 60-62.)

Yhteisön kehittämisessä on hyvä edetä pienin askelin ja hitaasti kiihuhtaen. Yhteisön jäsenet tiedostavat asiat ja niihin ratkaisut eri aikaan. Vaarana on nopeammin tiedostavien muotoutuminen etujoukoksi, joka saattaa irtaantua ydinjoukosta ja lopulta mahdollisesti hajottaa yhteisöä, yhtenäistymisen sijaan. Avoin keskustelu ja asioiden perustelu auttaa etujoukon mukana olossa. Prosessin aikana tulee olla aikaa oppimiseen. Yhteisön tulee pystyä yhdessä tutkimaan elettyä arkea ja keskustella säännöllisesti tapahtuneista, miten yhteisön jäsenet ovat ne kokeneet ja tulkinneet. Tätä kutsutaan sosiaalseksi oppimiseksi (Murto 2013, 62-65.)

Yhteisön kehittämisen edellytyksiä ovat osallistava johtaminen, läpinäkyvyys, uteliaisuus, systeemisyyt, yhtenäinen henkilöstöyhteisö ja yhteisölliset rakenteet. Osallistavassa johtamisessa johtaja kantaa vastuun koko yhteisöstä, samalla valtaa jakaen koko yhteisön jäsenille. Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa läpinäkyvyydellä tarkoitetaan omien ajatusten, toiveiden ja tunteiden ilmaisemista. Aktiivisen ja vastuullisen kuuntelun kautta toteutuu uteliaisuus toisen ihmisen kokemuksiin, ajatuksiin, tunteisiin ja toiveisiin kohtaan. Lähtöoletuksena systeemisyydelle on yksilön tai yhteisön ratkaisujen vaikuttavuus koko yhteisöön, toivotusti tai ei-toivotusti. Suurin haaste yhteisön kehittämiselle on yhtenäinen henkilöstöyhteisö. Henkilökunnalla tulee olla kykyä tunnistaa arjessa esille nousseet tilanteet ja erilaiset käytännöt sekä mahdollistaa keskustelu ja näkemysten sovittaminen niistä. Henkilökunnalla tulee olla taitoa ja valmius oman toiminnan kyseenalaistamiseen ja yhteisten käytäntöjen sopimiseen. Yhteisön rakenteet tulee olla fyysisiltä rakenteilta asiakaskunnalle sopivat ja sosiaaliset rakenteet läpinäkyviä. Yhteisön rakenteista toiminnalliset rakenteet lienee tärkein. Toiminnalliset rakenteet pitävät sisällään kaiken toimintaan liittyvän kuten päiväoh-

jelman, ruokailut, nukkumaanmenoajat jne. Yhteisöllisistä rakenteista muodostuu yhteisön hoidollinen ja kuntoutuksellinen instrumentti. Niitä tulee tutkia sillä ne ovat jatkuvuuden, tuloksellisuuden ja kehittymisen edellytyksiä. Rakenteet synkronoidaan yhteisön perustehtävään yhteisillä foorumeilla (Murto 2013, 82-86.)

5 YHTEISÖKOKOUS JA YHTEISÖKOKOUKSEN KEHITTÄMINEN

Yhteisöllisyydelle suoraa jatkoa ja eräs yhteisön työvälineistä on yhteisökokous. Tämän luvun tarkoitus on avata käsite yhteisökokous. Kertoa mitä se tarkoittaa, mitä se pitää sisällään, miten sitä voi käyttää yhteisössä työvälineenä, miten yhteisökokousta kehitetään ja arvioidaan. Luvussa mainitaan myös kaksi liitettä, joihin tutustumalla käsittää tarkemmin demokraattisen dialogin sekä yhteisökokousten tutkimisen periaatteet.

5.1 Mikä on yhteisökokous?

Yhteisön tärkeimpänä foorumina voidaan pitää yhteisökokousta. Yhteisökokoukseen osallistuvat kaikki yhteisön jäsenet, asiakkaat sekä henkilökunta. Yhteisökokous mahdollistaa jäsenille yhteisen ja yksilöllisen näkemisen ja kokemisen sen hetkisestä yhteisöstä. Ilman tätä kokemusta, yhteisö on vaarana jäädä yhteisön jäsenelle abstraktiksi ja etäiseksi. Näkemällä ja kokemalla yhteisön ja sen vaikutuksen, yksilölle mahdollistuu täysipainoinen yhteisön vaikutuksen hyödyntäminen hoidon, kuntoutuksen ja kasvatuksen hyväksi (Murto 2013, 29.)

Vaikkakin yhteisökokous on kehittyvän yhteisön tärkein työväline, se ei pelkästään varmista yhteisön ja sen yksilöiden kehittymistä. Vuorovaikutuksen organisointi ja rakentaminen yhteisössä uudelleen säännöllisten yhteisökokousten varaan voi itsessään luoda ainoastaan kehittyvää toimintaa. Näin ei kuitenkaan aina ole. Yhteisökokouksissa vietetty aika saattaa olla ajan haaskausta ja turhaakin. Säännölliset pidettävät yhteisökokoukset ovat kuitenkin perusedellytys dialogille, oppimaan oppimiselle

ja kasvattavalle yhteisölle. Yhteisökokous on vaativa tapa ohjata yhteisön toimintaa, siksi ne tuleekin suunnitella tarkkaan (Kaipio 1999, 235-236.) (Liite 1)

Yhteisökokous on hyvä väline integroida yhteisö ja sen ryhmät toimivaksi kokonaisuudeksi. Välineen toimivuus riippuu yhteisön jäsenistä. Omalla toiminnallaan jäsen luo yhteisöään. Tärkeä rooli yhteisön toiminnassa on henkilökunnalla. Tavoitteena heillä on toimia ja työskennellä niin, että kuilu asiakkaisiin madaltuu ja syntyy keskinäinen luottamus. Tämä ei tapahdu ja toteudu vain yhteisökokouksessa vaan kaikissa arjen toiminnoissa. Yhteisökokous on, toimiessaan hyvin, vahvin vaikuttamisen väline yhteisön jäseniin. Yhteisön yksittäisen jäsenen ehdottaman asian esille ottamisella yhteisökokouksessa on suuri vaikutus, se kertoo asian vakavuudesta. Yhteisökokouksen tulee saada asiakkaiden ja henkilökunnan täysi arvostus. Muuten niillä ei ole kuntouttavaa, terapeutista eikä kasvattavaa vaikutusta. Heikosti toimivat yhteisökokoukset ovat merkki yhteisön hajanaisuudesta ja alhaisesta kehitystasosta. Jäsenien sitoutumattomuudesta yhteisökokouksiin kertoo muun muassa runsas poissaolojen määrä, kokouskäytäntöjen ja järjestyksen epämääräisyys ja selkeiden päätösten ja niiden kirjaamisen puuttuminen. Yhteisökokouksissa henkilöstöllä tulee olla yhteinen linja ja johdonmukaisuus. Ikävistäkin asioista tulee pystyä keskustella asiallisesti, ei vähätellen ja vitsaillen (Murto 2013, 29.)

Yhteisökokouksen tehtävät voidaan jakaa yksilön itsetuntemuksen harjaantumiseksi ja yhteisön ohjauksen oppimiseen ja ryhmässä kommunikointiin. Oppiakseen lisää itsetuntemuksesta, tulee yhteisön jäsenellä olla halu reflektoida käyttäytymistään, tunteitaan ja ajatuksiaan. Yhteisökokous tukee näiden taitojen oppimista. Reflektoinnissa painottuu huomion keskittäminen toimintayllykkeisiin, ei spontaaniin reagointiin tilanteessa. Reflektoinnissa tutkitaan ajatuksia ja tunteita, jotka ovat toiminnan taustalla. Toimiessaan ohjaajana yhteisökokouksessa, yhteisön jäsen harjaantuu ryhmänohjaamisessa ja ryhmässä kommunikoinnissa. Ohjaajan vastuulla on oman käyttäytymisen ohella vastuu ryhmän toiminnasta, asioiden käsittelystä ja päätöksenteosta sekä vuorovaikutuksen ja kommunikaation ohjaamisesta. Ohjatessaan ryhmää, yhteisön jäsen havainnoi, tulkitsee, arvioi ja tekee interventioita ryhmän prosessista. Yhteisökokouksessa jokaisella jäsenellä on velvollisuus ja oikeus ottaa itselleen tärkeä asia puheeksi, ristiriidatkin. Erilaisten asioiden esille ottaminen vaatii yksilöltä rohkeutta ja luottamusta yhteisöön. Ennen asian puheeksi ottamista, yksilö on joutu-

nut pohtimaan esille otettavan asian vaikutuksia ja seuraamuksia itselleen ja yhteisölle. Itsetutkiskelu kertoo jäsenen sosiaalisesta vastuuntunnosta ja sitoutumisesta yhteisön arvoihin. Yhteisökokouksessa on mahdollisuus oppia toimivaa kommunikointia ja vuorovaikutusta kuten, oppia puhumaan vuorotellen, ilmaista mielipiteitään ja tunteitaan, kuuntelemaan keskittyneesti ja häiritsemättä toisia, testaamaan oletuksiaan ja tulkintojaan sekä pysymään käsiteltävässä asiassa. Yhteisökokouksessa harjaantuu myös yksilön kyky antaa ja vastaanottaa palautetta, niin myönteistä kuin kriittistäkin. Palautteen tulee perustua tosiasioihin ja se on kaksisuuntainen prosessi. Palautteen antaja kertoo palautteen saajalle havainnoistaan esimerkiksi tämän käyttäytymisessä. Sen jälkeen he keskustelevat aiheesta ja tuovat omat näkökulmansa esille, näin varmistuu yhteinen totuus asiasta. Palautteen antaja tuo vielä esille, miten käyttäytyminen on vaikuttanut häneen. Vastavuoroisesti palautteen saaja kertoo käyttäytymisensä tarkoitusperän. Tärkeää onkin testata oma tulkinta ennen kuin reagoi sen pohjalta (Murto 2013. 29-31.)

5.2 Kokousten kehittäminen

Yhteisökokous on yhteisön perusmenetelmä. Tämänkin menetelmän toimivuutta tulee arvioida ja kehittää, näin se palvelee perustehtävää parhaalla mahdollisella tavalla. Yhteisökokouksen arviointi tulisi olla jatkuvaa, monipuolista ja dokumentoitua (Murto 2013, 36.)

Hyvän kokouksen merkinä on asialista. Vielä parempi on, jos asialista on osallistujia aktivoiva. Aktivoivasta asialistasta käy ilmi kokouksen alku ja loppu, kokouksen tarkoitus, käsiteltävät asiat ja niille tavoitteet sekä valmistautumisohjeet osallistujille. Ennen kokousta esille tuleva kokouksen tarkoitus ja tavoitteet luovat osanottajille yhteisen ymmärryksen käsiteltävistä asioista. Tällöin aika kokouksessa ei kulu yhteisten tavoitteiden ja näkökulmien etsimiseen, toki niitä voidaan kokouksessa tarkastella ja muuttaa. Valmistautumalla kokoukseen, yhteisön jäsenet kykenevät kokouksessa päättämään asialistan asioista jouhevammin ja sitoutumaan yhteisiin päätöksiin. Kokoukselle määritellyssä ajassa ei välttämättä saada kaikkia asioita käsiteltyä. Mikäli tärkeiden asioiden, esimerkiksi ihmisten toimintatapoihin vaikuttavat asiat, käsittely uhkaa jäädä kesken, kannattaa kokousta jatkaa käsittelyn loppuun saattamiseksi.

Apuna palaverin kulkuun toimii asioiden käsittelyjärjestys. Ensimmäisenä asiana tulee olla helposti keskusteltava ja päätettävä asia. Näin kokous lähtee hyvin käyntiin. Toisena asiana tulee olla tärkein tai haastavin asia. Kokouksen osanottajilla on energiaa käydä ratkomaan haastavaa asiaa onnistuneen alun jälkeen. Haastavimman asian jälkeen tulee tiedotettavat asiat, osanottajat saavat hengähdystauon aktiivisesta ongelmanratkaisusta. Kokouksen alussa käydään asialista läpi ja sitä voidaan vielä muuttaa. Asialista on hyvä kirjoittaa aktiivimuotoon. Kokouksiin olisi hyvä myös saada mukaan epävirallisuutta ja spontaaniutta, tavoitteellisuuden ja suunnitelmallisuuden rinnalle (Surakka 2006, 43-47.)

Kokousten arvioinnissa tulee olla mukana kaikki kokoukseen osallistuneet yhteisön jäsenet. Murron mukaan kokous voidaan arvioida kahdella tapaa. Ensimmäinen tapa on lopettaa kokous kahteen kertaan. Ensimmäinen lopetus päättää varsinaisen kokouksen. Tämän jälkeen yhdessä käydään keskustelua kokouksen kulusta, tehdään arviota. Tälle on sovittu aika ja tapa. Tämän jälkeen päätetään kokous toistamiseen. Toinen Murron tapa arvioida kokousta on arviointilomakkeen käyttö. Kokoukseen osallistuneet täyttävät arviointilomakkeen ennen kokouksesta poistumistaan. Kaikista vastauksista tehdään kooste, joka käsitellään seuraavassa kokouksessa. Säännöllisellä lomakearvioinnilla kokousten kehittymistä voidaan seurata systemaattisesti (Murto 2013, 36-38.)

Kaipio on luonut kysymyssarjan, jolla voidaan tutkia kokousten suunnittelua ja toteutusta. Kysymyssarjaa voi käyttää apuvälineenä tutkiessa ja arvioitaessa yksittäistä kokousta ja sen perusteella kehittää kokouskäytäntöjä(Liite 2).

6 TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖ

Kehittämistyöprosessi Pienryhmäkoti Metsäapilassa toteutui toiminnallisena opinnäytetyönä. Tässä luvussa kerron mitä toiminnallinen opinnäytetyö tarkoittaa käsitteenä sekä miten toiminnallinen opinnäytetyöprosessi etenee käytännössä.

6.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Toiminnallisen opinnäytetyön prosessissa tähdätään asioiden muuttamiseen ja kehittämiseen entistä paremmiksi. Toiminta ei kuitenkaan pääty koskaan vaan se on jatkuva prosessi. Toiminnallisen opinnäytetyön tulos ei siis ole entistä parempi toimintatapa vaan prosessi, joka on uudella tavalla ymmärretty. Toiminnallista opinnäytetyötä voidaan pitää myös yhteisöllisenä prosessina. Prosessissa pyritään asettumaan uudlaiseen suhteeseen kokemukseen nähden, kokemuksia reflektoidaan ja niiden pohjalta opitaan toimimaan entistä paremmin. Kehittämisprosessia voidaan pitää myös reflektiivisenä prosessina, jossa spiraalin tavoin suunnittelun, toiminnan, havainnoinnin ja reflektoinnin vaiheet seuraavat toisiaan (Heikkinen, Huttunen & Moilanen 1999, 18.)

Toiminnallinen opinnäytetyö pyrkii tekemään tutkimusta mahdollisimman lähellä käytäntöä. Kehittämistyön tekijä voi tulla yhteisön ulkopuolelta tai olla yhteisön jäsen. Tekijän rooliin kuuluu olla osallisena toiminnassa, aktivoida toimintaa ja pyrkiä kehittämään sitä omalla panoksellaan. Kehittämistyön tekijän tulee tutustua hyvin yhteisön työtapoihin. Havainnoija tekee työtavoista huomioita, joiden pohjalta keskustelee havainnoista yhteisön jäsenten kanssa. Tämä edistää vuoropuhelua ja takaa sen, että kaikkien asianosaisten näkemykset tulisivat huomioiduksi (Heikkinen ym. 1999, 40.)

Toiminnallisessa opinnäytetyössä lähdetään liikkeelle aiheanalyysistä eli aiheen ideoinnista. Aiheanalyysia tehdessä on syytä pohtia itseä kiinnostavia asioita opinnoissa ja työelämässä. Ensisijaisen tärkeää on, että aihe motivoi tekijää. Aiheen tulee myös syventää omaa asiantuntemusta aiheesta ja olla ajankohtainen sekä myös suunnata kohti tulevaa. Opinnäytetyön tekijä myös toivoo, että opinnäytetyöstä olisi hyötyä jollekin. Tavoitteena toiminnallisella opinnäytetyöllä on, että tekijä osoittaa sillä erinomaisen osaamisensa jollakin oman ammattialan osa-alueella (Vilka & Airaksinen 2003, 23-24.)

Toiminnallisessa opinnäytetyössä toimintasuunnitelmasta käy ilmi opinnäytetyön idea ja tavoitteet ja ne ovat tiedostettuja, harkittuja ja perusteltuja. Mitä tehdään, miten tehdään ja miksi tehdään, ovat kysymyksiä joihin toimintasuunnitelma vastaa. Toi-

mintasuunnitelma jäsentää myös tekijälle, mitä hän on tekemässä. Toimintasuunnitelmalla tekijä myös osoittaa kykenevyytensä johdonmukaiseen päättelyyn ideassaan ja tavoitteissaan. Kolmantena merkityksenä toimintasuunnitelmalle on lupaus siitä, mitä tekijä aikoo tehdä (Vilkkä & Airaksinen 2003, 26-27.)

Toiminnallisen opinnäytetyön kohderyhmä määrittäyty aiheanalyysissä ja se onkin aiheanalyysin tärkein pohdittava asia. Toiminnallisen opinnäytetyön produkti tehdään aina jollekin tai jonkun käytettäväksi. Sen tavoitteena on esimerkiksi ihmisten osallistuminen toimintaan tai jonkin toiminnan selkiyttäminen ohjeistuksen tai oppaan avulla. On tärkeää määrittää täsmällisesti kohderyhmä, sillä produktin sisällön ratkaisee se, keille idea on ajateltu. Täsmällisesti määritetty kohderyhmä toimii myös opinnäytetyön rajaajana ja siten opinnäytetyö pysyy sille tarkoitetussa laajuudessa. Toiminnallisessa opinnäytetyössä tekijä pyrkii osoittamaan produktin yhdistyvän ammatilliseen teoriaan ja käytäntöön sekä kykenee pohtimaan teoriasta ja käytännöstä nousevien aiheiden kautta kriittisesti käytäntöä ja kehittämään sitä kautta oman alan ammattikulttuuria. Opinnäytetyöpäiväkirja on hyvä apuväline teorian hahmottelussa. Sen avulla tekijä hahmottaa tekstin tasolla teorian laajuuden ja tärkeimmät asiat opinnäytetyön näkökulmasta (Vilkkä & Airaksinen 2003, 38-43.)

Tutkimukseen kuuluu sen luotettavuuden arviointi. Toiminnallisen opinnäytetyön kohdalla luotettavuuden sijaan tulisi ehkä käyttää jotain muuta käsitettä, kuten esimerkiksi pätevyys, laatu, uskottavuus tai käyttökelpoisuus tai vaikka kaikkia edellä mainittuja. Käsitteen määritelmä riippuu siitä, mikä on toiminnallisen opinnäytetyön tavoite ja perustehtävä. Toimintatutkimuksella voidaan pyrkiä hankkimaan uutta tietoa tai kun tehdään muutokseen tähtäävä prosessi (Heikkinen ym. 1999, 111-112.)

7 LASTENKOKOUSTEN KEHITTÄMINEN METSÄAPILASSA

7.1 Prosessin aikataulu

Syksyn 2015 aikana keskustelin lähiesimieheni kanssa mahdollisesta kehittämistehtävän tekemisestä työpaikalleni. Hän suhtautui ajatukseen myötämielisesti ja jotain

ideoitakin keskustelun yhteydessä syntyi. Päädyimme kysymään asiaa myös muilta työyhteisön jäseniltä ja sovimme keskusteleavamme asiasta seuraavassa tiimipäivässä. Sitä ennen lähetin kollegoille sähköpostin, jossa kehotin heitä miettimään mahdollisia kehittämiskohteita työssämme. Tiimipäivällä keskustelimme aiheesta ja päädyimme siihen, että kehittämistehtävä linkittyy asiakaslähtöiseen toimintaympäristöön. Opinnäytetyön ideapaperin esitettyäni Humak:ssa aihe tarkentui lastenkokouksien kehittämiseen Metsäapilassa.

Lastenkokousten pitäminen osaltani lähti niiden tarkastelulla ja pohdinnalla. Nopeasti huomasin, että lastenkokoukset Metsäapilassa ovat liian aikuisjohtoisia, pakollisia kaikille lapsille ja lapsen ääni ei tule tarpeeksi kuuluviin. Myös kokousten suunnittelu etukäteen ja niiden merkityksen arvostaminen lasten päivittäisessä arjessa oli meillä aikuisilla liian vajavaista. Myöskään vakiintunut ajankohta kokouksille ei ollut suotuisa. Kokoukset olivat sunnuntaisin ja monet lapsista palasivat silloin kotilomilta ja eivät olleet ehkä tarpeeksi valmiita käymään eri asioita läpi tuolloin. Keskustelin lastenkokousten pitämisestä, kokousrungosta, lastenkokouksen merkityksestä jne. kollegoiden ja lähiesimiehen kanssa. Näiden keskustelujen pohjalta sain vapaat kädet kehittää lastenkokousta toimivammaksi ja pysyväksi osaksi arkea. Näiden vaiheiden jälkeen pohdin aikaisempia kokemuksiani Metsäapilan lastenkokouksista sekä peilasin niitä aikaisempien työpaikkojeni vastaaviin kokouksiin. Tuon ajatustyön pohjalta tuli jo ideoita mieleeni miten kokouksia voisi kehittää. Seuraava askel oli lähteä kirjastoon etsimään ja lainamaan lähdemateriaalia teoriapohjan täyttämiseen. Keräsin teoreettista tietoa lastenkokouksista, kokouksien pitämisestä ylipäätään, osallistamisesta, osallisuuden tukemisesta, ryhmäytymisestä, lapsilähtöisestä ajattelusta ja toimintatavasta, arvostavasta kohtaamisesta, vapaaehtoisesta osallistumisesta jne. eri teoksista.

Sisäistettyäni teoreettisen viitekehyksen kehittämisprosessille aloin muokata ja työstää suunnitelmaa lastenkokousten rungoksi. Aiemmin meillä sellainen jo oli ja sitä hieman silmäilin, mutta päätin sitten luoda omanlaiseni, yksinkertaisen rungon, jossa enemmän tilaa liikkumavapaudelle ja jonka lapset mielestäni helpommin sisäistävät ja muistavat. Rungoksi muodostui lyhykäisyydessään seuraava: 1. Kokouksen avaaminen(aikuinen), 2. Puheenjohtajan ja sihteerin valinta, 3. Kokous jatkuu esityslistan mukaan (kohdat 1,2,3,4jne. ja mahdolliset muut asiat), 4. Kokouksen päättämi-

nen(Liite 3). Itselleni ja muille aikuisille perustelin yksinkertaista runkoa jo edellä mainituilla liikkumavapaudella ja että lasten on helpompi se sisäistää ja muistaa. Painotin myös aikuisille, että kokoukset ovat vapaaehtoisia lapsille, ei pakonomaisia tapahtumia, kuten aiemmin. Kävin rungon ja kokousten kulun läpi kollegoiden kanssa erään tiimpäivämme aikana ja muutenkin hieman opastin lastenkokousten pitämisestä niin kuin itse ajattelin niiden parhaiten sujuvan. Keskustelu aiheen tiimoilta oli hedelmällistä ja rakentavaa.

Varsinainen kehittämistyöprosessi alkoi pitämästäni ensimmäisestä lastenkokouksesta maaliskuussa 2016 ja päättyi kesäkuussa 2016. Prosessi eteni ajassa ja prosessin aikana syntyi osaprosesseja osallistujille, kuten esimerkiksi kokouskäytäntöjen opettelua, kuuntelua ja kuulemista, toisen huomioimista, omaa osallistumista ja aktivoitumista. Prosessi tähtäsi siis muutokseen lastenkokouksien toteuttamisen suhteen eli säännölliseen pitämiseen ja osallistaviin ja lapsilähtöisiin kokemuksiin lapsille ja nuorille.

Kehittämistyöprosessin aikana kirjasin tutkimuspäiväkirjaan tärkeimmät seikat sekä otin liitteeksi kopion kunkin kokouksen pöytäkirjasta. Prosessin päätyttyä koostin havaintojani yhteen ja jatkoin teoriapohjan kirjoittamista. Tätä olin aloitellut jo maaliskuussa 2016 ja se jatkui pitkin kevättä. Loppu kesän aikana sain suurimman osan teoriapohjasta kirjoitettua sekä osin tutkimusaineiston analysoitua. Opinnäytetyön loppuun kirjoittamiselle varasin syys-marraskuun 2016, otin myös töistä opintovapautta tätä varten.

7.2 Prosessin eteneminen

Ennen varsinaista kehittämistyöprosessin aloitusta olin päässyt osallistumaan useaan lastenkokoukseen Metsäapilassa, kokouksen vetäjänä tai seuraajana. Kokoukset noudattivat kutakuinkin samaa kaavaa. Aikuinen aloitti kokouksen ja kysyi kaikilta läsnäolijoilta kuulumiset. Mikäli lapsi ei halunnut puhumalla kertoa niin sai myös peukaloa ylös tai alas näyttämällä kertoa sen hetken fiiliksen. Tämän jälkeen puheenjohtajana toimiva aikuinen kysyi lapsilta halukkuutta kokouksen sihteerinä toimimiseen. Yleensä joku oli halukas. Sitten käytiin aikuisten tekemä esityslista läpi. Lapset saivat

myös esittää toiveita kokouksessa esimerkiksi ruokalistan, toiminnallisten tuokioiden ja retkien suhteen. Toiveisiin ei välttämättä lapset saaneet heti vastausta, sillä tapana oli, että lähes kaikki asiat pitää aikuisten yhdessä päättää tiimipäivässä, joka oli kerran kuukaudessa. Lopuksi aikuinen päätti kokouksen. Noista kokouksista jäi usein päällimmäisenä mieleen se, että saivatko tai uskalsivatko lapset kertoa tai kysyä oikeasti mielessään pohtimiaan asioita, tuliko lapsen ääni kuuluviin?

Kehittämistyöprosessin käytännön osuus käynnistyi maaliskuussa 2016, jolloin pidin ensimmäisen, uudistuneen, lastenkokouksen. Valmistauduin kokoukseen huolellisesti. Olin tehnyt esityslistan kokoukselle ja otin siitä kopiot kaikille osallistujille. Ennen kokousta pohdin mitä kerron lapsille uudistuvasta lastenkokouksesta, miten heitä motivoin ja houkuttelen paikalle. Kävin myös noista aiheista keskustelua tuolloin vuorossa olevien kahden kollegan kanssa. Kokouspäivä oli tuolloin sunnuntai ja osa lapsista oli hetkeä aiemmin palannut kotilomilta, joten kaikkien keskittyminen ei ollut huipussaan, sillä lapset ovat aina hieman kierroksilla kotoa palattuaan. Kaikki tulivat ruokapöydän ääreen ja aloitin kokouksen. Toivotin osallistujat tervetulleeksi ja kehotin ottamaan tarjolla olevia herkkuja. Kerroin aluksi, että opintoihini (lapset tiesivät opiskelustani) liittyy kehittämistyön tekeminen ja olin päättänyt, että yhdessä heidän kanssaan kehitämme lastenkokousta toimivammaksi ja enemmän lapsilähtöiseksi. Ensimmäisen kokouksen aluksi kerroin uudesta tavasta pitää kokousta(runko). Painotin myös avauksessani kokousten vapaaehtoisuutta, hyviä kokouskäytänteitä, kuten puheenvuoron pyytämistä viittaamalla. Talon lapsemme tuntien kerroin heille, että kokouksesta voidaan pyytää poistumaan, mikäli ei kykene osallistumaan niihin. Kerroin myös, että aikuiset toivovat lapsilta lisää ehdotuksia kokouksien esityslistaan. Lapsilta tuli innostunutta palautetta uudesta kokousmallista. Ja varsinkin siitä, kun saivat tietää pääsevänsä puheenjohtajaksi ja sihteeriksi. Sekä siitä, että lastenkokouksissa on aina herkkuja tarjolla tai lastenkokousten jälkeen olevalla päivällisellä on jälkiruokaa tarjolla. Ja jo ensimmäisen kokouksen jälkeen eräältä lapselta tuli idea lastenkokouslaatikosta, johon sai nimettömänä tiputtaa paperilapulle kirjoittamansa ehdotuksen esityslistaan. Ehdotuksen tehnyt nuori myös toteutti lastenkokouslaatikon. Myös kokouksen jälkeen puhtaaksi kirjoitettu pöytäkirja, toimiston ovesa, käytiin useasti lukemassa.

Lastenkokouksen jälkeen keskustelin kokouksen kulusta mukana olleiden kollegoiden kanssa ja kyselin heidän huomioitaan kokouksesta. Näin toimin joka kokouksen jälkeen ja mikäli en itse ollut työvuorossa kokouspäivänä niin kysyin jälkikäteen kokouksen kulusta paikalla olleilta aikuisilta. Lähiesimieheni kanssa myös keskustelimme kokousten kehittymisestä prosessin aikana.

Haasteellista oli löytää lastenkokoukselle sopiva päivä, lasten harrastusten vuoksi. Lopulta noin kuukauden siirtelyjen ja kokeilujen jälkeen päiväksi vakiintui keskiviikko. Työvuoroni pyrittiin järjestämään siten, että pystyin olemaan alkukuukausina kokousta vetämässä ja myös kevään opintovapaani aikana olin kokouksissa mukana.

Kokoukset lähtivät nopeasti rullaamaan toivomallani tavalla. Lapset omaksuivat hyvin uuden mallin lastenkokoukselle. Kokouksen aluksi aikuinen aina aloitti kokouksen, sitten lapset valitsivat keskuudestaan puheenjohtajan ja sihteerin. Näistä tuli jopa kilpailua. Aikuinen oli taustalla ja tarvittaessa ohjasi kokousta eteenpäin.

Kehittämistyöprosessin aikana havainnoin ja reflektoin prosessin kulkua. Prosessin eri vaiheet kerryttivät taidollista ja sisällöllistä ainesta ja niistä muodostui prosessin tietokertymä. Kehittämistyöprosessin aikana pyrin tunnistamaan ja käsitteellistämään käytänteitä, arvioin niiden hyvyttä käytännössä, tiivistin käytänteet ja pohdin miten ne saa siirrettyä eteenpäin.

7.3 Lastenkokousten kehittyminen

Kokoukset lähtivät nopeasti rullaamaan toivomallani tavalla. Lapset omaksuivat hyvin uuden mallin lastenkokoukselle. Kokousten aluksi aikuinen aina aloitti kokouksen, sitten lapset valitsivat keskuudestaan puheenjohtajan ja sihteerin. Näistä tuli jopa kilpailua. Aikuinen oli taustalla ja tarvittaessa ohjasi kokousta eteenpäin. Helpotusta, varsinkin eräälle lapselle, toi kokousten vapaaehtoisuus. Hänellä oli ollut aiemmin vaikeuksia ylipäättään tulla paikalle. Kävin hänen kanssaan useita keskusteluja aiheesta. Kerroin, että toivon häntä osallistumaan ja siten vaikuttamaan yhteisiin asioihin. Pikkuhiljaa hän kykeni tulemaan kokouksiin ja kykeni olemaan loppuunkin saakka. Tein keskusteluissa myös hänelle ja muillekin, että kokouksesta saa poistua, jos

ei kykene olemaan läsnä. Hienoa oli myös huomata lasten nopeasti oppima toisten kunnioitus. Lapset pääsääntöisesti antoivat rauhan puheenvuoroa käyttävälle lapselle kertoa ajatuksistaan. Lapsilta tuli myös palautetta siitä, että olivat päässeet oikeasti vaikuttamaan asioihin. Kokousten yhtenä teemana oli aina tulevan viikon suunnittelu esimerkiksi talon yhteisen toimintapäivän vietoksi. Peli-aikoihin lapsilta tuli uusia, hyviä, ehdotuksia ja ne menivät läpi. Kuin myös joitain tarkennuksia tuli nukkumanoaikoihin ja palkallisten kotitöiden tekemiseen. Lähes joka kokouksessa käytiin myös hyvää keskustelua yhteishengen ylläpitämisestä ja toisen huomioimisesta. Lastenkokousten avulla lapset myös oppivat erittelemään omat ja yhteiset asiat eli mitä oli sopivaa puhua lastenkokouksessa ja ylipäätään muiden kuullen ja mitä sopivaa jutella aikuisen tai toisen lapsen kanssa kahden.

Alkuun työtovereiden motivointi lastenkokousten merkityksen ymmärtämiseen oli haasteellista. Itsekseni pohdin, että tämä varmaankin johtui talon aikaisemmasta, vankasta aikuisjohtoisesta kulttuurista, joka edelleen hieman näkyi päivittäisessä toiminnassa. Talolla oli esimerkiksi sinne töihin mennessäni kolme kultaista sääntöä, joista ensimmäinen oli ”Aikuinen päättää”. Tuota kyseenalaistin jo tuolloin ja matkan varrella nuo kolmesääntöä ovat poistuneet ja ”sääntöinä” ovat kolme perusarvoamme: arvostus, usko ja välittäminen. Sain kuitenkin aikuiset yhteen rintamaan eli ymmärtämään lastemme oikeuden osallistua yhteiseen päätöksentekoon ja arvostamaan heidän mielipiteitään. Seuraava haaste oli kokouksen rungon ohjaaminen ja opettaminen. Tein selkeän ohjeistuksen ”lilaan kansioomme” missä muita työhjeita, salasanoja, perehdytystä jne. Se ei kuitenkaan kaikkia tavoittanut tai kaikki eivät sitä lukeneet, joten eräällä tiimipäivällä kävin asian sitten läpi. Muutamia kertoja kävi myös niin, että jos en ollut itse paikalla niin lastenkokous jäi pitämättä. Ja kesän aikana kerrat lisääntyivät. Kuitenkin uudistunut lastenkokous on vakiintunut osaksi arkea ja osoittanut hyödyllisyytensä yhtenä työkaluna lasten kanssa toimiessa. Uudistunut lastenkokous on haastanut työntekijöitä tarkastelemaan työtänsä uudella, lapsilähtöisellä ja arvostavammalla tavalla. Uusi tapa tarkastella ja tehdä työtä ei ole jäänyt vain lastenkokouksiin, vaan se on pikkuhiljaa hivuttautunut jokapäiväiseen arkeen. Minusta äärimmäisen upeaa! Ja tämän on huomannut myös lasten käyttäytymisestä, olemisesta ja toisilleen puhumisesta, aika ajoin. Sekä työntekijöiden, että lasten suusta on kuullut kommentteja opintovapaaltani palattuani kesäkuussa sekä kesälomani jälkeen siitä, että pienryhmäkodissa on leppoisaampi ja rennompi ilmapiiri.

Mielestäni osin tuon uudistuneen lastenkokouksen myötä. Toki myös lapsemme/nuoremme ovat myös hiukan kasvaneet tuona aikana sekä olemme kehittäneet muutenkin työtämme ja työtapojamme muun muassa lapsilähtöisemmiksi ja arvostavimmiksi. Loppukevään ja alkukesän aikana taloomme tuli kaksi uutta asukasta ja ehkäpä heidänkin on ollut helpompi asettua taloksi, kun työntekijöillä on uudistuneempi tapa toimia ja ajatella. Opintovapaani aikana ja kesälomani aikana olen saanut etäisyyttä työhöni ja nyt jokin aika sitten työhön palattuani, olen ikään kuin ”ulko-puolisena” päässyt havainnoimaan ja tutkimaan talon toimintakulttuuria. Nuo edellä mainitut asiat sieltä nousevat esille, sekä myös se, että vaikka uusia ja vanhoja haasteita on lapsistamme noussut esille niin työntekijöiden positiivinen asenne ja toiveisuus asioiden paikalleen loksahamisesta on kasvanut merkittävästi. Ja se toki vaikuttaa myös lapsen uskoon siitä, että hän kykenee muuttamaan toimintaansa oikeaan, yhdessä määriteltyyn suuntaan.

8. LASTENKOKOUSTEN KEHITTÄMISEHDOTUKSET METSÄAPILASSA

8.1 Kokousten suunnittelu ja yhdenmukaisuus

Kehittämistyöprosessin tarkoituksena ja tavoitteena oli synnyttää uudistettu ja pysyvä lastenkokous-käytäntö pienryhmäkodin arkeen ja näin myös tapahtui. Laatia lastenkokouksen pitämiseksi selkeä, kirjallinen runko (Liite 3). Perehdyttää työtoverit kirjallisen ohjeistuksen sisältöön ja opastaa lastenkokousten pitämiseen uudella, osallistavalla ja lapsilähtöisellä tavalla.

Mielestäni huolellisesti suunniteltu lastenkokous ja samankaltaisena toimiva runko palvelee hyvin pienryhmäkodin aikuisia ja etenkin lapsia. Yhtenevien kokousten myötä lapsilla on helppo tulla ja osallistua kokouksiin, kun he ennalta tietävät miten kokous etenee ja mitä siellä käsitellään ja mistä asioista voi kokouksissa puhua. Laadin kokoukselle selkeän ja kirjallisen ohjeistuksen, johon työtoverit perehdytin. Pitämissäni lastenkokouksissa olivat vuorollaan läsnä lähes kaikki kollegat, joten he pääsivät seuraamaan uudistunutta lastenkokousta. Ja kokouksien jälkeen käytiin yhdessä aikuisten kanssa kokousta reflektoiden läpi.

Lastenkokousten kehittäminen ei kuitenkaan pääty aloittamaani kehittämistyöprosessiin. Lastenkokouksia tulee jatkossakin tarkastella yhdessä lasten ja aikuisten kanssa. Pohtia mahdollisia muutoksia, sisältöjä ja menetelmiä. Tärkeää lastenkokousten jatkumiselle on niiden säännöllinen pitäminen. Pienryhmäkoti Metsäapilassa lasten vaihtuvuus on ollut suhteellisen vähäistä. Mahdollisten uusien lasten tultua pienryhmäkotiin, tulee heille kertoa perusteellisesti lasten kokouksen merkitys, käytännöt ja periaatteet.

8.2 Lapsilähtöisyys, osallistaminen ja kokousten ilmapiiri

Jatkossakin lasten kokouksen tulisi olla lapsilähtöisiä, osallistavia ja ilmapiiriltään arvostavia ja toisen mielipiteitä kunnioittavia. Hienoa oli huomata lasten kokousten nopea kehittyminen noita tavoitteita kohti. Lasten kokoukset voivat jatkossakin olla samanlaisia ja kehittyä entisestään, kun aikuinen pysyy kokouksessa taustalla ja ohjaa niitä tarpeen vaatiessa. Kokousten sujuvuutta edistää lapsista lähtöisin oleva esityslista, joka myös motivoi heitä osallistumaan kokoukseen. Kokousten hyvää ilmapiiriä edistää lasten tasavertaisuus esimerkiksi puheenjohtajan tehtävää hoitaessa. Haasteita tälläkin saralla tulee olemaan. Niiden ilmaantuessa, aikuisen täytyy ottaa kokouksen kulussa enemmän roolia ja ohjata, tukea ja motivoida lapsia.

9. POHDINTA

Kokemukseni mukaan lastensuojelulaitoksissa jotkin muutokset arjen rutiineihin saattavat kestää pitkään ennen kuin ne asettuvat uudeksi työmenetelmäksi. Syitä muutostarintaan saattaa olla useita. Työntekijä saattaa esimerkiksi kokea uuden asian vääräksi tavaksi tehdä työtä, työntekijä joutuu muuttamaan omaa ajatusmalliaan tai työntekijä joutuu opettelemaan kokonaan uutta ja se vie aikaa ja energiaa. Kehittämistyöprosessia aloittaessani olin varautunut myös näihin mahdollisuuksiin lasten kokouskäytäntöjä kehittäessäni.

Vuosien varrella keräämäni työkokemuksen myötä olin kuitenkin vakuuttunut siitä, että lapsilähtöiset, osallistavat ja arvostavat kohtaamiset lasten kanssa johdattavat hyviin tuloksiin. Olin myös varma siitä, että pienryhmäkoti Metsäapilan ammattitaitoiset työntekijät kykenevät kehittymään ja kehittämään myös lastenkokousta. Hypoteesilleni varmuutta loi aiemmat kokemukset kollegoiden kanssa tehdystä työkehittämisestä sekä uusien käytäntöjen arkeen ottamisesta tai ainakin niiden tarkastelemisesta.

Uudistuneen lastensuojelulain ja lastensuojelun laatuohjeistuksen myötä, viime aikoina on enenevässä määrin keskusteltu muun muassa lasten osallisuudesta ja lapsilähtöisyydestä lastensuojelun toimintakentässä. Hyvä niin. Mielestäni lapsi ja lapsen etu tulee aina olla ensisijainen lähtökohta lastensuojelutyötä tehdessä. Tähän opinnäytetyöhön otin mukaan vielä itselle tärkeitä asioita kuten arvostus, lapsen kohtaaminen sekä yhteisöllisyyden ja yhteisökokoukset. Lastenkokous on hyvä areena keilla ja harjoitella aikuiselle esimerkiksi arvostavaa kuuntelua ja kohtaamista. Työntekijän opettellessa edellä mainittuja asioita, lapsi saa kokemuksen aidosta, arvostavasta ja kunnioittavasta kohtaamisesta yhteisön edessä. Lastenkokous on pieni osa yhteisön arkea, mutta kuvastaa sitä ja sen rakenteita varsin hyvin. Edellä mainitut seikat puoltavatkin sitä, että opinnäytetyön aihe on ajankohtainen ammattialalla. Lasten osallisuudesta ja lapsilähtöisyydestä on jo jonkin aikaa ollut keskustelua lastensuojelun parissa. Myöskin arvostavaan kohtaamiseen ja yhteisöllisyyden kehittämiseen on panostettu työyhteisöissä sekä erilaisissa hankkeissa. Kaikkien näiden edistämiseksi tarvitaan lisää hyviä ja toimivia työmenetelmiä arjen työhön. Lastenkokous voi olla yksi niistä.

Opinnäytetyön aloittaminen oli minulle suhteellisen haastavaa. Alkuun en oikein hyväksynyt aihetta riittävän hyväksi opinnäytetyön aiheeksi. Aloin kuitenkin etsiä kirjallisuutta aiheeseen liittyen ja perehdyin jo olemassa olevaan lastenkokous-käytäntöön sekä muistelin aikaisempia kokemuksia vastaavista kokouksista. Varsinkin kirjallisuuteen perehtyminen innosti itseäni tarttumaan työhön. Eri teorioihin perehtyessäni aihe vei mennessään ja motivoi lisää. Melko pian havahduin huomaamaan sen, että lastenkokouksella on mahdollista muuttaa paljon yhteisön toimintakulttuuria. Lastenkokousta tutkimalla ja havainnoimalla saa hyvin selville esimerkiksi yhteisön valtarakenteita, millainen merkitys yhteisöllä on yksilölle tai millaista on yhteisön jäsenten väli-

nen vuorovaikutus. Ja noiden havaintojen perusteella voi sitten yrittää ujuttaa uusia ajatuksia ja tapoja yhteisöön.

Kehittämistyöprosessin suunnittelu ja toteutus sujui varsin helposti. Kirjallisuuteen perehtymällä ja aiempia kokemuksia hyödyntämällä ja ennen kaikkea Metsäapilan silloista lastenkokous-käytäntöä tutkimalla oli varsin mutkatonta suunnitella uutta. Hyvänä apuna oli myös lähiesimiehen ja muiden kollegoiden kanssa käydyt keskustelut. Prosessin aikana haastavinta oli löytää lastenkokoukselle oikea päivä, lopulta kokeilujen ja muutosten myötä sekin löytyi. Oikean päivän löytyminen helpotti myös lastenkokousten pitämistä. Lapset jaksoivat keskiviikkoisin keskittyä parhaiten kokoukseen, eikä aikuisten tarvinnut niin paljoa puuttua kokousten kulkuun.

Sen sijaan opinnäytetyön kirjallisen osuuden kirjoittaminen oli alkuun todella vaikeaa. Suhtauduin aluksi kovin kriittisesti tuottamaani tekstiin ja moni kappale tuli kirjoitettua useaan kertaan. Kirjoittamisen myötä siihenkin harjaantui ja se alkoikin sujumaan paremmin, jopa itseäkin tyydyttäen. Keväällä 2016 tulikin kirjoitettua opinnäytetyösuunnitelmaan jo aika paljon tietoperustaa, jonka sai sitten muokattuna siirtää varsinaiseen työhön. Kesän aikana kirjoittaminen jatkui vain vähän. Pitkät tauot loivat omat haasteet, kun ajatukset piti taas kasata yhteen ja koittaa jatkaa kirjoittamista. Syyskuussa 2016 jäin taas opintovapaalle, joten sen myötä kirjoittamiseen pystyi paneutumaan paremmin. Toki välillä oli hetkiä jolloin työ ei edennyt yhtään ja motivaatiokin oli kateissa. Kolmen viikon irtiotto opinnäytetyöstä ja muista opinnoista, polkupyörämatkalla Balkanilla, sai motivaation taas puhkeamaan ja kirjoittaminen maistui. Deadlinen lähestyessä parin viikon flunssakuume taas hidastutti työn etenemistä.

Opinnäytetyöraportin aluksi kuvaan hieman pienryhmäkotia osana sijaishuoltoa. Seuraavassa kappaleessa on vuorossa lapsen osallisuus, lapsen kohtaaminen ja lapsilähtöisyys lastensuojelussa. Seuraavissa kahdessa kappaleessa on vuorossa tietoa yhteisöllisyydestä ja yhteisökokouksesta. Lukijan ymmärrystä helpottaakseni, katsoin hyväksi kertoa aluksi pienryhmäkodista osana lastensuojelua. Itselle tärkeät asiat työelämässä kuvaan kertomalla lapsen osallisuudesta, lapsen kohtaamisesta ja lapsilähtöisyydestä lastensuojelussa. Ne myös tavallaan johdattavat lukijaa kohti yhteisöllisyyttä ja yhteisökokousta kertoviin kappaleisiin. Sivumäärään suhteutettuna yhteisöllisyydestä ja yhteisökokouksesta tuli kirjoitettua aika paljon, mutta mielestäni se

on perusteltua, sillä ne asiat liittyvät hyvin olennaisena osana kehittämistehtävään. Ja toisaalta kappale, jossa kerron lapsesta lastensuojelussa, olisi voinut olla ehkä laajempi, mutta katsoin tämän riittävän pohjatiedoksi kyseisistä asioista.

Opinnäytetyön produkti eli toiminnallinen osuus oli mielekästä toteuttaa. Pienryhmäkodin lapset ottivat uudet tavat lastenkokouksen pitämiseen innolla vastaan. Myös aikuisten suhtautuminen muuttui matkan varrella myönteiseen suuntaan lastenkokouksia kohtaan. Tavoitteena kehittämistyölle olleet uudistunut lastenkokouskäytäntö ja sen juurruttaminen pysyväksi osaksi arkea toteutui. Toki välillä oli joku viikko, että lastenkokousta ei ollut pidetty, syystä tai toisesta johtuen. Ja kuten jo aiemmin olen kirjoittanut, niin hienoa oli huomata lasten kehittyminen kokouksissa. Ja kehittymisen siirtyminen päivittäiseen arkeen. Lapset ovat osanneet ottaa toisia paremmin ja kunnioittavammin huomioon, yhteishenki pienryhmäkodissa on parantunut, lapset ovat saaneet positiivisia kokemuksia päästessään vaikuttamaan omiin asioihin ja niin edelleen. Aikuisten osalta havaitsin myönteistä suhtautumista lastenkokouksen merkityksen ymmärtämiseen ja sen olevan hyvä työkalu osallistavassa ja lapsilähtöisessä työskentelyssä. Uudet lastenkokouskäytännöt nivoutuvat myös muuhun, samankaltaiseen työnkehittämiseen pienryhmäkodissa. Lyhyesti kerrottuna tuo muu työn kehittäminen kuvastuu uusiksi määrittelemistämme arvoista; Arvostus, Usko ja Välittäminen. Ne ovat myös hyviä arvoja lastenkokouksille. Nämä havainnoimani seikat lapsista ja aikuisista tukevat hyvin tietoperustan liittymistä opinnäytetyön teoreettiseen viitekehykseen.

Kehittämistyölle asettamani tavoitteet täyttyivät kehittämistyöprosessin aikana. Lastenkokouksia pidettiin pääsääntöisesti säännöllisesti eli kerran viikossa. Aikuisten ja lasten omaksuttua saman rungon lastenkokouksille, ne alkoivat toimimaan hyvin. Havaintojeni perusteella lapset muun muassa oppivat kokouskäytäntöjä, toisen kunnioittamista ja huomioimista, mitä oli soveliasta puhua yhteisön kuullen ja mitä yksityisemmin. Tässä opinnäytetyössä kirjoittamani tietoperusta tukee myös havaintojani lastenkokouksissa tapahtuneista muutoksista. Näiden seikkojen myötä onnistuin myös rajaamaan aiheen riittävän suppeaksi ja sen myötä tietoperusta ja havaintoni kehittämistyöprosessista ovat yhteneviä. Tärkeimpiä seikkoja lastenkokousten onnistuneelle pitämiselle ovat niiden hyvä ennalta suunnittelu, säännöllisyys, lasten osallistaminen lapsilähtöisesti ja arvostava ja kunnioittava toisen kohtaaminen. Nuo sei-

kat korostuivat eri teorioihin perehtyessäni sekä kehittämistyöprosessin havainnoinnissa sekä reflektiossa työtovereiden ja osin lasten kanssa. Tärkeää on myös saada sekä lapset että aikuiset ymmärtämään lastenkokousten merkitys osana yhteisön hyvää toimintakulttuuria. Sen seikan ymmärtämällä ja oivaltamalla lastenkokoukset hyödyttävät koko yhteisöä. Lastenkokouksia saan seurata jatkossakin ja olla omalta osaltani vaikuttamassa niiden pysyvyyteen ja kehittymiseen. Tämä takaa sen, että kehittämistyöprosessi ei jää vain irralliseksi osaksi yhteisöä vaan sillä on selkeä ja turvattu jatkumo. Aion myös perehdyttää Pienryhmäkoti Metsäapilan henkilökunnan pitämään lastenkokouksia luomani konseptin mukaan. Myös mahdolliset muut ammattialani toimijat ovat vapaita käyttämään tämän opinnäytetyön pohjalta luotua lastenkokous-käytäntöä työkaluna työskentelyssään. Se olisi varsin mukavaa, sillä kehittämistyöprosessin aikana teoriaan pohjautuvat havaintoni lasten osallisuuden lisääntymisestä, arvostavasta kohtaamisesta, yhteisöllisyydestä ja niin edelleen, hyödyttäisivät varmasti myös muita lasten ja nuorten parissa työskenteleviä yhteisöjä.

Opinnäytetyöprosessin aikana opin paljon uutta työstäni ja itsestäni. Ehkä suurin asia minkä opinnäytetyöprosessista opin ja havainnoin oli se, että jonkin asian uudelleen suunnittelu, toteutus ja arviointi ei tarvitse olla mikään iso asia. Tällä tarkoitan sitä, että kehittäminen ja kehittyminen tapahtui pienin askelin, vanhaa ja uutta sopivasti hyväksi käyttäen. Esimerkkinä tästä seuraava havainto tai vanhan kertaus työstäni. Itselle on aina ollut tärkeää arvostava kohtaaminen suhteessa lapsiin ja aikuisiin. Tämän sain toteutettua myös uudistuneessa lastenkokouksessa. Arvostava kohtaaminen ja arvostus ylipäätään, on mielestäni yksi peruslähtökohdista ihmissuhdetyössä. Muutamien lastenkokousten jälkeen oli hieno huomata lasten lisääntynyt arvostus toisiaan ja aikuisia kohtaan. Sen myötä oli helppo jatkaa lastenkokousten kehittämistä sekä arjen muita toimintoja, kun kaikilla oli tasavertainen arvostus toisiaan kohtaan.

Itselle opinnäytetyöprosessi oli huikaiseva oppimiskokemus. Opintoja aloittaessani tuleva opinnäytetyön tekeminen herätti pelonsekaisia tunteita. Lopulta työhön tarttuessani ja ideaa miettiessä pelon tuntemukset alkoivat hälvetä. Pikkuhiljaa työ vei mennessään, vaikka alkuun en ollut kovin vakuuttunut aiheen hyvydestä ammattikorkeakoulun opinnäytetyöksi. Toiminnallinen osuus sisälsi muutamia haasteita, mutta niistä selvittiin yhteistyöllä. Varsinainen kirjoitustyö oli aluksi hyvin haastavaa. Sa-

maan aikaan kirjoitin muutamaa opinnollistamistehtävää ja niiden myötä tuli varmuutta ja uskallusta tieteelliseen kirjoittamiseen. Siinä tuli myös havaittua ja todennettua yhteisöpedagogin-opintojen järkevyyttä, tehtävät täydentävät toisiaan ja valmentavat opinnäytetyön kirjoittamiseen. Samalla oppi kriittisesti perehtymään lähdemateriaaleihin. Valitettavasti ihan kaikkia haluamiani teoksia en käsiini saanut, joten ehkäpä jotain oleellista jäi kirjoittamatta.

Opinnäytetyön aikana huomasin itselle tärkeäksi aikataulujen tekemisen työn suhteen ja niissä pysymisen merkityksen. Koko opinnäytetyöprosessi kesti lähes vuoden, joten sinä aikana pitkäjännitteisyyskin joutui koetukselle. Isona apuna koko prosessiin oli mahdollisuus ottaa ja saada opintovapaata työpaikaltani kahteen kertaan, ilman tätä mahdollisuutta olisi opinnäytetyöprosessin läpi vieminen ollut itselle lähes mahdotonta. Aikataulujen tärkeyden myötä opin myös tekemään niistä järkeviä. Alkuun tavoitteet olivat liian kovia. Toisin sanoen liian lyhyessä ajassa liian paljon. Kuvittelin kykeneväni istumaan koneen ääressä täyden työpäivän verran. Välillä niin kävikin, mutta sopiva päiväannos kirjoittamista oli noin kahdesta neljään tuntia. Sen hyväksytyäni myös työ tuntui edistyvän paremmin. Opinnäytetyötä kirjoittaessani on tullut lisää ajatuksia oman työnkehittämiseen ja mahdolliseen jatko-opiskeluunkin. Joten opinnäytetyöprosessi, alun pelonsekaisten ajatusten jälkeen, muotoutui varsin positiiviseksi kokemukseksi.

LÄHTEET

- Bardy, Marjatta. 2009. Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Yliopistopaino Oy.
- From, Kristine & Koppinen, Marja-Leena. 2012. Menossa mukana. Tukea tarvitsevan lapsen ja nuoren toiminnallinen osallistuminen. Juva: Bookwell Oy.
- Haapamäki, Jouko & Kaipio, Kalevi & Keskinen, Soili & Kuoksa, Maria & Uusitalo, Ilkka. 2000. Yhteisö kasvattaa. Päivähoito oppimis- ja kasvatusyhteisönä. Tapere: Tammer-Paino Oy.
- Heikkinen, Hannu, L.T. & Huttunen, Rauno & Moilanen, Pentti. 1999. Siinä tutkija missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Juva: WSOY.
- Hilppö, Jaakko & Krokfors, Leena & Kumpulainen, Kristiina & Lipponen, Lasse & Rajala, Antti & Tissari, Varpu. 2010. Oppimisen sillat. Kohti osallistavia oppimisympäristöjä. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hujala, Anne & Puonti, Annamajja & Saarnio, Tuula. 2004. Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Hurme, Krista & Kyllönen, Tarmo. 2014. Turvassa! Vahvista lapsen turvallisuuden tunnetta ja varaudu vaaratilanteisiin. Juva: Bookwell Oy.
- Ikonen, Leeni. 2013. Salassa pidettävä. Suojeleeko laki lasta vai lastensuojelijaa? Julkaisuapu.
- Jyrkiäinen, Anne & Koskinen-Sinisalo, Kirsi-Liisa. 2012. Yhteisöllinen kirjoittaminen. Vantaa: Hansaprint.
- Kaipio, Kalevi. 1999. Kasvattava yhteisö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Mahkonen, Sami. 2010. Lastensuojelu ja laki. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Mattila, Kati-Pupita. 2007. Arvostava kohtaaminen. Arjessa, auttamistyössä ja työyhteisössä. Juva: WS Bookwell Oy.
- Mattila, Kati-Pupita. 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Juva: Bookwell Oy.
- Marjanen, Päivi & Marttila, Marjaana & Varsa, Marjo. 2013. Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Juva: Bookwell Oy.
- Murto, Kari. 2013. Terapeuttinen yhteisö. Porvoo: BOOKWELL.
- Raatikainen, Eija. 2015. Lujita luottamusta. Asiakassuhteen rakentaminen sosiaali- ja terveysalalla. Juva: Bookwell Oy.
- Räty, Tapio. 2012. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Porvoo: Bookwell Oy.
- Surakka, Tarja. 2006. Työyhteisön palaverit – Yhdessä tavoitteisiin. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Taskinen, Sirpa. 2010. Lastensuojelun soveltaminen. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Törrönen, Maritta. 2001. Lapsuuden hyvinvointi. Yhteiskuntapoliittinen puheenvuoro. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino.
- Vilen, Marika & Leppämäki, Päivi & Ekström, Leena. 2002. Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla. Juva: WS Bookwell Oy.

Vilka, Hanna & Airaksinen, Tiina.2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä:
Gummerus Kirjapaino Oy.

Välivaara, Christine. 2004. Sijoitettu lapsi tunnepyörässä. Menetelmiä ja välineitä
lapsilähtöiseen lastensuojeluun. Jyväskylä: Kopijyvä.

LIITTEET (3)

Liite 1

Demokraattisen dialogin säännöt Gustavsenin mukaan:

1. Vuoropuhelu on vaihtoprosessi: ideat ja niiden perustelut liikkuvat osapuolten välillä kaikkiin suuntiin.
2. Kaikilla, joita asia koskee tulee olla mahdollisuus osallistua.
3. Mahdollisuus osallistua ei riitä, kaikkien täytyy olla myös aktiivisia. Täten jokaisella on velvollisuus esittää näkemyksensä ja myös auttaa muita esittämään omansa.
4. Lähtökohtana on osallistujien yhdenvertaisuus.
5. Kokemus on osallistumisen perusta.
6. Jokaisen osallistujan kokemus on tarpeen yhteisen näkemyksen muodostamisessa.
7. Kaikilla täytyy olla mahdollisuus oppia ymmärtämään asioita, joita he käsittelevät.
8. Kaikkia perusteluja, jotka koskevat käsiteltäviä asioita, on pidettävä oikeutettuna.
9. Perustelujen ja ajatusten, jotka ovat keskustelussa mukana, täytyy olla osallistujien esittämiä.
10. Jokaisen osallistujan täytyy hyväksyä se, että jonkun toisen väitteet ja perustelut voivat olla pätevämmät kuin hänen omansa.
11. Kaikkien osallistujien roolit voidaan asettaa keskustelun kohteeksi.
12. Osallistujien tulee sietää lisääntyvässä määrin käsitysten erilaisuutta.
13. Vuoropuhelun tulee kaiken aikaa tuottaa yhteisymmärrystä, joka voi luoda perustaa käytännön toiminnalle. Tässä ei ole ristiriitaa edellisen periaatteen kanssa. Demokraattisen järjestelmän perusresurssi on kyky yhdistää moniarvoisuus tehokkaaseen päätöksentekoon.

Liite 2

Kokousten tutkiminen

1. Mikä oli kokouksen tarkoitus (funktio)?
2. Miten kokous suunniteltiin ja valmisteltiin?
3. Miten kokous palveli yhteisön perustehtävää, tavoitteita ja käytäntöjä?
4. Mihin kokouksella pyrittiin, mitkä olivat tavoitteet?
5. Kokouksen johtaminen. Miten kokous aloitettiin? Miten puheenjohtaja johti kokousta? Pysyttiinkö suunnitellussa aikataulussa ja asioissa? Miten kokous lopetettiin?
6. Millaiset olivat kokouksen sisällöt ja mikä sisällöissä painottui (suunnittelu, kehittäminen, ongelmien ratkaisu, tiedotusluontoisuus jne.)?
7. Käsiteltiinkö asiat oikealla foorumilla vai olisiko joku asia pitänyt siirtää tai käsitellä jossain muualla? Kokivatko osanottajat kokouksen itselleen hyödylliseksi niin, että kokoukseen kannatti osallistua eikä aika siellä mennyt hukkaan?

8. Mitä kokouksessa päätettiin/sovittiin, kenen ehdoilla sovittiin, mihin ja kuka sitoutui?
9. Miten yhteisten sopimusten, päätösten, sitoutumisten kontrolli eli toteutuminen ja toteutumisen arviointi sekä vastuut ja vastuuhenkilöt varmistettiin?
10. Millainen oli vuorovaikutus? Millaiset olivat osanottajien roolit? Kuinka monet käyttivät puheenvuoroja, kenen mielipide vaikutti, tuliko kaikki mahdolliset mielipiteet varmistettua, dominoiko joku kokousta, uskallettiinko erilaisia näkökantoja esittää, oliko klikkejä (eri joukkueita), kenen tarpeita kokous palveli jne.? Toteutuivatko demokraattisen dialogin säännöt?
11. Millainen oli kokouksen ilmapiiri (myönteinen, energeettinen, innostunut, varautunut, kireä, latentti, välinpitämätön jne.)?
12. Mitä kokouksessa ja kokouksesta opittiin?
13. Mitä muuta arvioitavaa kokouksesta tulee mieleen? Millaisen yleisarvioinnin kokouksen toteutumiselle annat/annatte?
14. Miten ja missä kokousta, sen kulkua, päätöksiä, vuorovaikutusta jne. ARVIOITIIN?
15. Jos juuri tämä kokous toteutettaisiin tämän arvion jälkeen, mitä siitä pitäisi huomioida/muuttaa? Millainen nyt olisi kokouksen juoni ja käsikirjoitus?

Liite 3

LASTENKOKOUS

Pidetään pääsääntöisesti keskiviikkoisin klo 16.15. Herkkuja lastenkokoukseen tai jälkiruoka päivälliselle tarjolle. Edeltävään iltaan saakka lapsilla on mahdollisuus esittää toiveita esityslistaan suullisesti tai mieluummin kirjallisesti niille varattuun laatikkoon. Jollei esityslistaan tule lapsilta esityksiä niin aiheina aina ainakin tulevan viikon yhteiset toiminnot, yhteishenki jne . Yökö kirjoittaa niistä esityslistan kaikille jaettavaksi kokouksessa.

Kokouksen kulku:

Aikuinen avaa kokouksen ja toivottaa kaikki tervetulleiksi.

1. Valitaan aikuisen johdolla kokoukselle puheenjohtaja lapsista, mikäli vapaaehtoista ei ole, aikuinen on pj.
2. Valitaan kokoukselle sihteeri, kuten edellä.
3. Kokous jatkuu esityslistan mukaan. Aikuinen avustaa puheenjohtajaa ja sihteerää kokouksen vetämisessä ja kirjaamisessa.
4. Kokouksen päättäminen. Aikuinen kommentoi lopuksi miten lastenkokous sujui ja antaa rakentavaa ja positiivista palautetta osallistujille.

Kokouksen jälkeen aikuinen(yökö) kirjoittaa puhtaaksi kokouksen pöytäkirjan ja laittaa sen toimiston lasioven(sisäpuolelle) nähtäväksi ja luettavaksi.

